

Νέα Φύλλα

ΜΗΝΙΑΙΑ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ
ΘΑΛΗΣ ΡΗΤΟΡΙΔΗΣ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

- Ν ΚΑΛΑΜΑΡΗ "Όταν τὰ μάτια δὲ διακοῦν κτλ. (ποιήματα)
Α. ΕΜΠΕΙΡΙΚΟΥ Τὰ πουλιά τοῦ Προῦθου κτλ. (ποιήματα)
ΝΤ. ΑΠΟΣΤΟΛΟΠΟΥΛΟΥ Σημειώσεις στὸ περιθώριο (στοχασμοί)
Α. ΗΥΧΛΕΥ "Ο νεο-ρομαντισμὸς μετ. Α. ΠΑΠΑΣΑΡΑΝΤΟΠΟΥΛΟΥ (μελέτη)
W. WHITMAN Συνδιαλλαγή, κτλ. μετάφρ. Θ. ΡΗΤΟΡΙΔΗ (ποιήματα)
Γ. ΣΑΡΑΝΤΑΡΗ Παρενθέσεις (στοχασμοί)
Η ΑΝΘΟΛΟΓΙΑ ΜΑΣ ΑΧΙΛ. ΠΑΡΑΣΧΟΥ (ποιήματα)
Η ΕΡΕΥΝΑ ΜΑΣ Λιλὴ Ἰακωβίδη, Τέλ. Ἄγρας, Ἄγγ. Τερζάκης,
. Γ. Σφακιανάκης, Γ. Κοτζιούλας, Ἡρ. Μάλλωσης.

Η ΓΝΩΜΗ ΜΑΣ

Ἡ ἔρευνά μας, Ἡ ἀνθολογία μας, Τὸ πέμπτο τεῦχος. ΣΧΕΔΙΑΣΜΑΤΑ Γ. Σφακιανάκη: «Πρὸς ἀναζήτηση μιᾶς παιδικότητας». ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ «Ν.Φ.»: Ζήση Οἰκονόμου «Τοπεῖα». ΤΟ ΘΕΑΤΡΟ Κ. Θρακιώτη: Βασιλικὸ Θέατρο, Βιλντράκ «Ὑπερωκεάνειο Τενάσιτυ». Η ΜΟΥΣΙΚΗ Π. Παπαγεωργίου: Γ. Θέμελης. Η ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ Θ. Ρ.: Ι. Λυγίζου «Ἐκθεση ἀρχιτεκτονικῶν σχεδίων». ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ: Ν. Καλαμάρη. ΟΛΙΓΟΣΤΙΧΑ, ΟΙ ΣΥΝΕΡΓΑΤΕΣ ΜΑΣ Θαλὴ Ρητορίδη: Ἄγγελος Τερζάκης, Τέλλου Ἄγρα: Ντίμης Ἀποστολόπουλος. ΕΙΚΟΝΕΣ: Ἄγγελου Τερζάκη, Ντίμη Ἀποστολόπουλου, Ἀλληλογραφία, Ἐκδόσεις, κλπ.

“ΝΕΑ ΦΥΛΛΑ,”

ΜΗΝΙΑΙΑ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ

Διευθυντής: **Θαλής Ρητορίδης**
Γραφεία: Ἀχαρνῶν 72α, Ἀθήνα
(Ἄρ. Τηλ. 81-593)

Τὰ χειρόγραφα εἴτε δημοσιεύονται εἴτε
ὄχι δὲν ἐπιστρέφονται

Συνδρομές :

Ἔτησία Δραχ. 60
Ἐξάμηνη > 35
Ἐξωτερικοῦ Δολλ. 3

“NEA PHILLA,”

REVUE MENSUELLE DES LETTRES

Lettres et mandats : **Thalis Ritoridis**
Rue Aharnon 72a, Athènes

Les manuscrits publiés ou non
ne sont pas rendues.

ABONNEMENTS POUR L' ETRANGER

Pour un an Doll. 3

BIBLIA ΠΟΥ ΛΑΒΑΜΕ

Ἄγγελου Τερζάκη : «Ἡ Μενεξεδένια πολιτεία» (μυθιστόρημα), **Γεράσιμου Κοκκίνη** «Οἱ νικηταὶ ταπεινωμένοι» (φιλοσοφικὸ δοκίμιο), **Πάνου Κοράλη** : «Εἰρήνη» (δράμα), **Ζήση Οἰκονόμου** : «Τοπεῖα» (ποιήματα), **Γ. Μυλωνογιάννη** : «Πρὸς τὸ φῶς...» (ποιήματα), **Ἄγη Παλμοῦ** : «Πνοές» (ποιήματα), **Ἄνθου Φιλιτά** : «Σύννεφα» (ποιήματα), **Ν. Καζαντζάκη** : «Ταξιδεύοντας Ἀ΄ Ἰσπανία», **Στ. Ξεφλούδα** : «Στὸ φῶς τοῦ Δευκοῦ Ἄγγελου», **Μ. Βάλας** : «Γάγγραινα» (δράμα), **Δ. Μπόγγρη** : «Καινούργια Ζωή» (δράμα), **Γεράσιμου Κοκκίνη** : «Περὶ ψυχῆς» (φιλοσοφικὸ δοκίμιο), **Μουσικαὶ ἐκδόσεις** : «Ἄχ ! αὐτὰ τὰ μάτια» (ροῦμπά) Μουσική: Μαν. Καλαϊτζόπουλου, Στίχοι: Τάκη Γκοσιόπουλου, **Βασ. Δεδούση** : «Ἡ φεγγαροντυμένη» (ρωμάντζο), **Στράτη Μυριβήλη** : «Οἱ Ἀργοναῦτες» (παιδικὸ μυθιστόρημα), **Σεραφεῖμ Ἀρκομάνη** : «Τσουκνίδες» (Σατηρικοὶ στίχοι).

ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ ΚΑΙ ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ

«Νεοελληνικὰ Σημειώματα» (ἀρ. 1), «Μορφές» (Ἄρ. 2), Θεσ(ν)ίκη), «Κρητικὲς Σελίδες» (ἀριθ. 11 12), «Βαλκανικὴ Λογοτεχνία» (ἀρ. 1), «Κυνοβριακὴ Ἐπιθεώρηση» (ἀρ. 3), «Πνευματικὴ Ζωὴ» (ἀρ. 6), «Τὰ Νέα Γράμματα» (ἀρ. 3), «Συζήτηση» (ἀρ. 10), «Θρακικὰ Νέα» (Ἀλεξανδρουπόλεως), «Μεσσηνία» (Καλαμῶν), «Ἐθνος» (Φλωρίνης), «Πανευβοϊκὸν Βῆμα» (Χαλκίδος), «Ἐλεύθερος Λόγος» (Ἄρτης), «Κλεισοῦρα» (Φλωρίνη), «Κρητικὰ Νέα» (Ἡρακλείου), «Καθημερινὴ» (Ζακύνθου), «Δράσις» (Ἡρακλείου-Κρήτης), «Ἐρευνα» (Αἰγαίου), «Ὁ Φίλος τῶν ζῶων» (ἀρ. 27).

ΣΕ ΠΡΟΣΕΧΗ ΜΑΣ ΤΕΥΧΗ

Ν. Καλαμάρη : «Ὁ κ. Τσάτσος Κριτικός», **Ντ. Ἀποστολοπούλου** : «Εἰσαγωγή εἰς τὴ νεοελληνικὴ φιλοσοφία», «Μικρὰ κριτικά» (Γκαῖτε, Σέλλιγκ, Σοπεργάουερ, Νίτσε, Μέρξον, Σπέγκλερ, Τόμπη, Κάϋζερλιγκ, κτλ.), **Γ. Σφακιανάκη** : Διήγημα, **Α. Ἐμπεirikou**, **Ν. Καλαμάρη**, **Γ. Σκραντάρη**, **Θ. Ρητορίδη** : Ποιήματα, Εὐρωπαϊκὰ θέματα, Μεταφράσεις, κλπ.

ΔΗΛΩΣΙΣ

Δηλώνουμε στοὺς συνδρομητὲς καὶ στοὺς ἀναγνώστες μας ὅτι τὰ «Νέα Φύλλα» συνεβλήθησαν μετὰ τὸν ἐκδοτικὸ Ὀἶκο Ἀριστ. Ν. Μαυρίδη, γιὰ τὴν ἐκδοσὴ καὶ τὴν κυκλοφορίαν βιβλίων τῶν νέων λογοτεχνῶν.

Οἱ ἐκδόσεις ἤρχισαν καὶ κυκλοφοροῦν σὲ ὁμοίομορφα καλλιτεχνικὰ σχήματα. Συνιστοῦμεν εἰς τοὺς ἐνδιαφερομένους ν' ἀπευθυνθοῦν στὰ γραφεῖα μας ἢ καὶ στὰ γραφεῖα τοῦ ἐκδοτικοῦ οἴκου Ἀρ. Ν. Μαυρίδη (Ἐμμ. Μπενάκη 88) Ἀθήνα.

NEA ΦΥΛΛΑ

ΧΡΟΝΟΣ Α', ΦΥΛΛΟ 3, ΜΑΡΤΗΣ, 1937

ΟΤΑΝ ΤΑ ΜΑΤΙΑ ΔΕ ΔΙΑΡΚΟΥΝ

Νύχτα σφράγισε τὰ χεῖλια, νύχτωσε παντοῦ, δίχως ἔρωτα παίζει ὁ καῦμος
Δεν ἔχει ἀρχὴ ἢ θάλασσα ἢ τ' ὄνειρο κ' ἡ ἀπόστασις δε σταματᾷ, ποτε δε πάβει ὁ
ορίζοντας να μας ἀπατα

Σα παίζουν τὰ βιολία, ρολόγια καὶ σκέλεθροι καλοὺν μοιρολογήτρες να κατεβάσουνε
τὰ σύνεφα

Ἀνοίγονται, καὶ φανερόνονται πλήθη με πρόσωπα θερμὰ καὶ λεία
Ἡ φωνή-τους εἶναι σβυσμένη, γιατροὶ καὶ δῆμιοι καὶ μάγοι ἀφαιρέσαν τὴν ἀρμονία
τῶν χορδῶν - τους

Κλεισθήκαν ὅτι θύμησες φέρουν ἀχιτίδες φεγγαρίου, πράσινες σταγόνες καὶ μελω-
δίες ἄμου κι ἀνέμου

Δε κατεβαίνει πια τὸ νερο τῆς πηγῆς, κ' ἠδονὴ μένει, τὸ αἷμα σταματα τοὺς πόθους
ψεβδῶν ἐβαιοθησιῶν, τὸ πάλεφο κορμὶ ριζα, γύρω ἀνεμόνες ἀνα-
μένουν

Για πούθε ὁ ἀναμένος δρόμος, γιὰ τὴν ἀρπαγὴν, τὰ σκόρπια αἰσθήματα, τὸ φιλι με
μόνο τὴν ἀγάπην καὶ τὴ σκόνην :

Σα σπηλιά εἶν' ἡ καρδιά, ἀκαρδα ἀπλόνεται καὶ χάνεται

Σα τὴν καρδιά εἶν' ὅλα

Ἄκου τι λένε στους διαδρόμους, πῶς χτυπάει ὁ σφιγμός, τὴ βροχὴ που πέφτει, τοὺς
ἀνθρώπους που υποχωροῦν, ἀκου τὴ σιωπὴ καὶ γιόμισέ - τὴν !

Γιόμισέ - τὴν με ἀνέμους ἀποφασιστικούς, τοὺς ἀνέμους με εφχές, τὶς εφχές με πό-
νους, τοὺς πόνους με δέρμα ἀφαντάστως γλυκὺ στὴν ἀφῆ του δικού-
σου κορμίου, με ρίγη καὶ θέρη, με εἰκόνες με λόγια με αἰσχὴ πάθη
καὶ λαγνίες, με εἴκοσι χυνόπωρα καὶ ἀνοιξὴ καμιά

Ἄκου τι θὰ γίνῃ ; ἡ εἶδηση περνα τὰ βουνα, διασχίζει τοὺς δρόμους, ταρασσει τὰ
νερα, χρωματίζει τὸ φῶς, ἀοίγει τοὺς τάφους, καίει τὰ σπαρτά, ἐβω-
διάζει τὰ πάντα

Χρῶματα πρωτόφαντα θὰ γεμίσουν τοὺς πίνακες, δε θὰ ἔχουν τέλος οἱ ἀπολάψεις
τῶν ματιῶν, ἀπο ἀτέλειοτες ἐκπλήξεις θὰ τρέφεται ἡ οδύνη, τὰ γε-
ράματα θὰ τιμωροῦνται καὶ τὰ νεῖα θὰ ἔν' αἰώνια αἰώνια

Αἰῶνες αἰῶνων καιροί.

(1937)

Σ Κ Α Κ Ι

Ἔνας κόσμος—ἕνας κόσμος τετράγωνος ὁ κόσμος μου.

Στὶς ἀπλοποιημένες του διαστάσεις χαρακτηρίζονται οἱ ὀρίζοντες τῶν ἡμερῶν, τῆς ἰσο-
νυχτίας ἢ ἀντιθετικῆς ἐπιφάνειας

Ἄλλα τὰ ἐγκλήματα τῆς ζωῆς—πανουργίες φόνοι—ἔαναζοῦν ἀπάνου στὸ σιντέφι καὶ
σιτὸν ὄνυχο ὅπου ἐπίμονα χλυστοῦν ἀκαρδου νοῦ τὰ φιλντισένια σύμ-
βολα τὰ εἶδωλα ἀπὸ κοράλι.

Ὁ δρόμος τους, οἱ επικίνδυνοι σταθμοὶ τῶν, οἱ ἀπογοητεύσεις καὶ τὰ λίφουρα—
χαρὲς γι' αὐτὸ πὺν εἶτανε καρδιά.

Τώρα ζητᾷ μὲ τοῦ χεριοῦ τῆ σπάνια κίνηση νὰ περιπλέξει τὸ ξερὸ παιχνίδι.
Τὸ αἶμα πὺν κυλάει, οἱ βιασμοί, ὅ,τι κρυφὸ ἔχει ἡ ψυχὴ, δὲ δυνάμειται σὶς αὐστη-
ρὲς του μεταβολές.

Ὅσοι ὅμως ξέρουν τοὺς κανονισμοὺς, σὶτὸ κάτοπτρο βλέπουν τὶς φοιχὲς εἰκό-
νες πὺν δυὸ παίχτες κλείσανε σ' ἐβένινο πλίσιο καὶ προσπιθοῦν μὲ
λιτὲς κοῦκλες νὰ σκεπίσουν.

(1933)

ΑΘΗΝΑ 1933

Τώρα πὺν τὴν σιωπὴ τῶν ρητόρων, τῶν σοφιστῶν, καταπιτοῦν τέκνα ἄλων ἀστῶν,
τεύτονες — πατριτικοὶ ἐκπεσμένοι, ἤρωες πολῶν θανάτων σ' ἡ Βενετιά—
ἄγγλοι ποιητὲς μὲ οὐαδικὴ μορφὴ καὶ σκάνδαλα βυρωνικὰ,
καὶ μεταφέρονται στοὺς στίβους καὶ στὰ γήπεδά της ἵκεαι αἰγυπτικὰς καὶ ξένες,
καὶ τακτικοὶ θιαμῶνες τῆς ζωῆς της γενήκανε ἐκεῖνα τὰ παιδιὰ τῆς Ρωμοσύης
πὺν, ἀπὸ χῶρες ὅπου θαυματουργοῦσεν ὁ Ἐφέσιος Μάξιμος,
ἀπὸ τόπους ἄλων πίστεων

καθημερινά, πάνου σὲ καρῶβια πτωχευμένων ἐσαιριῶν, καταφτάνουν σὶ τὴν Ἀθήνα..
καιρὸς εἶναι ἔμεις νὰ ἐγκαταλείψουμε τὸν περίβολο τῶν γκομεμιμένων τοίχων της.

Μόνη πιά τὰ βράδνα τῶν θερινῶν μηνῶν ἄ; παρακολουθεῖ
τὸν ἥλιο νὰ κρύβεται πίσω ἀπὸ σκουριασμένες στήλες

ἐνῶ γιὰ τελευταία φορὰ παίξει μὲ τὶς ὑδάτινες εἰκόνας τοῦ Ἰλισοῦ.

Ἔχουν κατασκευασθεῖ γιὰ νὰ ποτισθοῦν τὰ πέρατα τῆς γῆς μὲ τὴ δόξα πόλης πὺν
πλένεται σὲ ἄνυδρο ποτάμι

μὲ ὅ,τι ἀπομένει ἀπὸ τὴν δόξα αὐτῆς.

Καὶ δὲν ὑπάρχει ἐλπίδα νὰ ἀλλάξει ἡ σύνθεσή των

ἡ κοίτη νὰ σκεπασθεῖ μὲ πὺν πολὺ νερό.

Γιὰ νὰ πνιγοῦνε τώρα οἱ Ἀθηναῖοι πρέπει ἄλοῦ ν' ἀναζητήσουνε γιὰ τὸ λουτρό
τους τάφο.

(1933)

ΣΥΜΒΟΛΑΙΟ ΜΕ ΤΟΥΣ ΔΑΙΜΟΝΕΣ

(ΑΠΟΣΠΑΣΜΑ)

Καλῶ-σε μὲσ' σὶ τὴν νύχτα
ἡ ταχύτητα της φωνῆς χάνεται σὶ τὸ χάος
τι θ' ἀπογίνεις πὺν θα πάω ;

Νὰ μπορούσα χωρὶς ἄλγος νὰ παραδοθῶ σὶ τὸν πόνο νὰ γίνω θλίψη καὶ δικό; - σου
καὶ λαγνεῖα
μὲ τι χαρὰ θα σοῦ ἴδινα ἐκτάσεις πὺν νὰ μετατραποῦνε ἀπ' τὴν καρδιά σου
σὲ πληγές

ἀπόλαψη πόση γιὰ νύχτες ὅπου θὰ ἴμαι μονάχος
καὶ γιὰ τὶς ἄλες δίχως ὄνειρα νύχτες.

Διαμελισθῆκαν οἱ ἐλπίδες κραβγὴ φέβγει ἀπὸ τὸ χάος
βυθίζεται σὶ τὸ κύμα φανερώθηκε ἡ σιωπὴ σ' ὅλη τὴν ἐκτασή - της

δὲν ἔχω τύχη τὴν ονομάσιν Καλίστη
ὄραμα οπτασία ἰνδαλμα μνήμη ὅλα ἀνήκουν τώρα σὶ τὴν λήθη
καλῶς νὰ ορίσουν σὶ τὴν θύμησή μου νέοι πόνοι
ωκεανούς φωτιας θα περάσω
ἀπὸ τὶς ἀναμνήσεις πολὺ πὺν πέρα
σὶς προσδοκίες σ' ἀνέγγιχτα χεῖλια
σὶς ἀμούδες φαιτὶς νησίδος
πέραν του Ἀβγούστου φτάνει ἡ εἰκόνα
σὶ τὸν παρελθόντῃ καὶ σὲ μέλουσες πράξεις φτάνει
χαθήκαν ὅλα κα' οἱ λύπες καὶ ἀδιαφορία
τὴν ἐπιθυμιά μου - ἱκετέβω καὶ γέβομαι
καθυστερημένα αἰσθήματα μετατρέπονται σ' ἀναπολήσεις
γνώσεις καὶ προσόντα σὶ τὰ συγκεκριμένα σὶς ἀπολάψεις προσθέτω
ὁδηγὸς των ὅσων εἶμουν καὶ σκοντάφτω καὶ πέφτω καὶ δὲν ἀναγνωρίζω
'Εδυσ' ὁ ἥλιος τὸ χέρι της Κυράς—μου ἀποτραβήχτηκε

καὶ ὅτ' ἴταν νὰ πεθάνει
κανένας δὲν ἐμίσησε ὅσον ἐγὼ
περὼ τὴν ἀβγὴ ὄρα Καλίστη !

(ΑΠΟΣΠΑΣΜΑ ΔΕΥΤΕΡΟ)

Δὲ μπορῶ νὰ ζήσω ἀν δὲ βρεθεῖ γιὰ μένα κάποιον ἄλο παρελθόν
σὶ τὰ πρῶτα χρόνια της ὑπαρξῆς - μου ἔφτασα
νὰ τι σωριάζει ἀγῶνες καὶ προεκτείνει τὰ ὄνειρά - μου πέραν της νυχτός
καλύπτουν ὅλες τὶς προσπάθειες - μου ἔμεινα μόνος
σὶ τὰ πρῶτα χρόνια της ὑπαρξῆς - μου ἔφτασα
θά'θελα νὰ μὴ γυρίσω μπρος ὅι μέρες πὺν θα ἴρθουν μὲ ξέρουνε καλά
πὺν μπορεῖ νὰ κατέχουν μυστικά ἀφου δὲν ξεχνῶ;
δὲν εἶν' ἐδῶ ὄνειρου ὄνειρο ἴταν καὶ ἐχάθη καὶ ἐχάθη μεταξὺ εἰσπνοῆς

καὶ ἐκπνοῆς
οὔτε ἐγὼ οὔτε ἡ ἐπιθυμία - μου ἀντισταθῆκαν σὶ τὴν φρίκη
οἱ ἐλπίδες ἀκόμα πολεμοῦνε του; πόθους ἀνήδονο φιλι φέβγει ἀπ' τὸ κορμί - μου
ἴταν νωρὶς ἀφάνταστα νωρὶς γιὰ κάθε ὑπομονὴ
τὰ ὅσα ἡ μνήμη δίνει σὶ τὴν καρδιά - μας δὲ χάνουν ἔτσι τὴν δροσιά - τους
ὄλο τὸ ενδιαφέρον πὺν μας ἀπασχολεῖ καὶ μας ξεραίνει

(1934—1936)

ΝΙΚΟΣ ΚΑΛΑΜΑΡΗΣ

ΤΑ ΠΟΥΛΙΑ ΤΟΥ ΠΡΟΥΘΟΥ (ΕΚΛΟΓΗ)

Ἡ κρᾶσις τῆς λυσίκομου ποιδικῆς
Μεταβιβάζει τὴν αἰθρία
Στὸ πλήρωμα τοῦ ταξειδιοῦ.

Τὸ βλῦσμα τῆς εὐχῆς
Τὸ ράπισμα τοῦ περασμένου
Ἀλληλουχία ποδισμένων καραβιῶν
Μέσα σὲ φωτεινὲς λεκάνες μὲ ἀνεμῶνες

Τῆς φύσεως τὰ δόρατα
Μπροστὰ στὴ σάρακα τῶν ἰπέων
Κλώθουν κατάστηθα τὸ μέγα
Βιβλίο τῆς ἀκηλίδωτης μανίας.

Ἡ λῆξις εἶναι μιὰ ἐσπέρα
Στὰ χόρτα τῆς τὸ διάστημα στενεύει.

Μετὰ τὴν ὁμορφιά τῆς
Στέκει καὶ παρατηρεῖ τοὺς θαυμασιὰς

Ἐμφυτὴ ἢ κλίσις τῶν γιμνῶν ἀνθρώπων
Ἡ ὀπτασία τῆς σιγῆς μοιάζει μὲ κάκτους
Ποὺ στέκουν ἐμπρὸς σὲ κύπελλο γιομάτο.

Χόρη: ἀμέριμος
Καὶ σπόγγος εὐρητῆς
Πηγαίνουν κ' ἔρχονται μὲ τεντωμένα τόξα.
Στοὺς κόλπους τῆς ὥρας ἡμέρας.

Φεύγουν οἱ νουνεχτοὶ δρομάδες
Τὰ βήματά τους εἶναι πολίχνες ἀνομβρίας.

ΠΡΟΕΞΟΧΗ

Τὸ βύθισμα τοῦ κόρακος στὸ διάστημα
Συμπαρασύρει τὰ νερά τῶν ποταμῶν
Κυλοῦν οἱ βράχοι στίς φιάλες
Καὶ τὸ κρασί μετουσιώνεται.

Τὰ σμήνη τῶν βεγγαλικῶν μέσ' στὰ μπουέτα
Παλλήρεια τῶν ἀναμνήσεων σὲ μιὰ στιγμή
Θέαιρον πλήρες κόσμου ποὺ ἀλαλάζει
Ἡ κάθε ἀνάμνηση στὴν καταχνιά.

ΑΝΔΡΕΑΣ ΕΜΠΕΙΡΙΚΟΣ

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ ΣΤΟ ΠΕΡΙΘΩΡΙΟ

Δὲν πρέπει νὰ μᾶς φοβίσει ὁ θάνατος.
Ἄς ἔχουμε γιὰ τὴν ἀτομικὴ μας ζωὴ
τὴν ἐμπιστοσύνη τῶν λουλουδιῶν ποὺ ἀ-
νοίγουν τὴν ἀνοιξή. Ἡ ἐμπιστοσύνη αὐτὴ
ἐπιτρέπει τὸ θερμὸ ἀγκάλιασμα τῆς ζωῆς
ποὺ φουντώνει καὶ λαμπαδιάζει μέσα στὴ
μικρὴ διάρκεια τοῦ αὐτοῦ

Ἄς ὅλα τὰ ζωντανὰ ὄντα ρίχνονται στὸ
ρεῦμα τῆς ἐξελίξεως κ' ἀφήνονται μ' ἐμ-
μιστοσύνη στὴν ὁρμὴ του. Μόνο ὁ ἄν-
θρωπος ἀνησυχεῖ γιὰ τὴν τύχη του, ὑ-
ποφέρει ἀπὸ τὸν ἐφιάλτη τοῦ θανάτου.
Ὁ θάνατος ὅμως εἶναι γλυκὸς καὶ γαλή-
νιος γιὰ ὅποιον ἔκλεισε ὄλον τὸν κύκλο
τὸν ἀνοιχτὸ στὴ δράση του.

Ἡ ἐπικοινωνία καὶ ἡ συμπάθεια μὲ
καὶ πρὸς τοὺς ἄλλους—τοὺς διπλανοὺς
καὶ τοὺς πιδ μακρυνοὺς—ὑπερνικᾷ τὴν
πολλαπλότητα, μᾶς βαπτίζει στὸ κύμα
τῆς ζωῆς, μᾶς φέρνει στίς πηγές τῆς. Ὁ
ἀγκαλιάσουμε τότε τὴν ἀνθρωπότητα ὁ-
λόκληρη καὶ ἡ μεγάλη πνοὴ τῆς ζωῆς
θὰ δροσίσει τὴν ψυχὴ μας τὴν ἀποξηρα-
μένη ἀπ' τὸν ἐγωισμό καὶ τὰ πάθη. Οἱ
φραγμοὶ ποὺ χωρίζουν τοὺς ἀνθρώπους
θὰ πέσουν. Τὴν ὑπαρξὴ μας θὰ τὴν πλημ-
μύριση τὸ κύμα τῆς ζωῆς ποὺ ὑψώνεται
σὲ μεγάλους πίδακες—τοὺς ὀνομάζουμε
εἶδη—καὶ ποὺ κομματιάζονται σ' ἀναρί-
θμητες ἀτομικὲς ὑπάρξεις.

Ὅταν σηκωθῇ ἡ ἀυλαία τῆς ἀτομικό-
τητας ποὺ μᾶς χωρίζει ἀπὸ τὴν ἀνθρω-
πότητα, ἡ ζωὴ μας πλουτίζεται, πέρνει
νέο βαθύτερο νόημα, νέο ὀρίζοντες ἀνυ-
ποψίαστοι πρὶν ἀπλώνονται ἐμπρὸς στὰ
ἐκθαμβὰ μάτια μας. Ἡ ἀγάπη φουντώνει
μέσα μας. Ἡ διαγωγὴ μας μεταμορφώνε-
ται. Ἡ σκέψη μας, τὸ αἶσθημά μας, ἡ ἐ-
νέργειά μας ἀλλάζουν. Μιὰ νέα αὐγὴ ποὺ
τὴν ὑποθέτουμε ἀδασίλευτη ἀνατέλλει.

Ἡ ἀγάπη κάνει πιδ γλυκεῖα καὶ πιδ
αἶθρια τὴν ψυχὴ ἀπὸ τὴν πιδ ξάστερη
ἀνοιξιὰτικὴ ἡμέρα. Εἶναι μιὰ δωρεὰ

πρὸς τὸν ἀνθρωπο ποὺ τίποτα δὲν μπορεῖ
νὰ τὴν ἰσοφαρίσει.

Εἶναι ἀδύνατο νὰ κοιτάξῃς κατάματα
τὴν εὐτυχία, ὅπως τὸν ἥλιο, ὅπως τὴν
μοῖρα.—Παράξενη νεράιδα ποὺ μόλις τὴν
πλησιάσει κανεὶς χάνεται.

Ἡ ἐπιστήμη,—στὴν πλατειὰ σημασία
τῆς γνώσεως,—αὐξάνει ἀδιάκοπα τίς με-
ταφυσικὲς ἀνάγκες τοῦ ἀνθρώπου, πολ-
λαπλασιάζοντας ἀπερίοριστα τὰ προβλή-
ματα κ' ἀνοίγοντας ὀλοένα περισσότερο
τὸ πεδίο τῶν ἐρευνῶν του.

Ἡ συστηματικὴ φιλοσοφία εἶναι ὅτι
περίπου ἡ ἀρχιτεκτονικὴ.

Δὲν ἔχουν ἀρκετὰ παρατηρήσει ὅτι ἡ
εἰρωνεία εἶναι μιὰ ἠθελημένη ἐκφραση
τῆς ἀπελπισίας μας ἢ τῆς ἀδυναμίας μας.

Αὐτὸ τὸ θελκτικὸ ἱντερμέδιο τῆς σκέ-
ψεως: ἕνας ἐπιγραμματικὸς ἀφορισμὸς,
ἕνα γνωμικόν, ἕνα ἀπόφθεγμα.

Ἐπάρχουν σκέψεις ποὺ δὲν εὐημεροῦν
στὸ κλίμα τοῦ ρασιοναλισμοῦ μας. Καὶ
ὅμως εἶναι ἀγγελοὶ ἢ προάγγελοι τῆς ἀ-
λήθειας καὶ τῆς πραγματικότητος.

Ἡ διαύγεια πρέπει νὰ εἶναι συνυπό-
σταστη μὲ κάθε σκέψη,—καὶ τὴν πιδ πο-
λύπλοκη, καὶ τὴν πιδ βαθειά. Προτιμῶ
τὴ συγκρατημένη ἀκτινοβολία τῆς διαυ-
γοῦς σκέψεως, ἀπὸ τὴν πολὺ ἔντονη ἀ-
κτινοβολία κάποιων σκέψεων, ποὺ ὑπο-
πτεύεται νόμιμα κανεὶς ποὺ ἐξοπλίζονται
μὲ δυνατό ἐξωτερικὸ φῶς γιὰτὶ δὲν ἔχουν
βάθος.

Ὅσο θὰ τοὺς ἐγκαταλείψουμε, οἱ ἄν-
θρωποι θὰ καταφεύγουν, σὺν σ' ὑπέρτα-
το φίλο, σ' ἕνα θεὸ ἀπ' τὸν ὁποῖο τίποτ'
ἄλλο δὲν θὰ ζητοῦν παρὰ μιὰ χειρονο-

μία στοργής, ένα βλέμμα φιλικό, μια επιδοκιμασία, — αγάπη, αγάπη, αγάπη.

*
«Η φιλοσοφία έχει αντικείμενο την αλήθεια. Η τέχνη, την ωμορφιά της αλήθειας. Η τέχνη, — τέτα η αποστολή της, — μᾶς οδηγεί :

πρὸς τὴν ωραίαν αλήθεια, πρὸς τὴν ωραία ζωή.

*
Κάποιες ὥρες, κάποιος λογισμοί.

«Ο κόσμος θὰ ἔπρεπε νὰ εἶναι ἀντικείμενον λατρείας καὶ ὄχι γνώσεως» καὶ ἡ φιλοσοφία προσευχὴ καὶ ὄχι στοχασμός.

*
Δὲν ἀρκεῖ νὰ νοιώθῃς τὸν κόσμο, πρέπει νὰ τὸν καταλάβῃς (μὲ τὴ διπλὴ σημασία τοῦ ρήματος) τὴ μεταφορικὴ καὶ τὴν κατακτητικὴ).

*
Πολλὲς φορές ἀντιλέγουμε σὲ μιὰ γνώμη μόνο καὶ μόνο γιατί μᾶς φαίνεται πολὺ λογικὴ.

*
Μάθε νὰ καταπιάνεσαι μὲ ὅ,τι σοῦ φαίνεται μεγάλο καὶ μὲ ὅ,τι σοῦ φαίνεται ἀνέφικτο.

*
«Η ὑπερηφάνεια δὲν ξαίρει οὔτε διασταγμούς, οὔτε συγγνώμη, οὔτε μετάνοια. Εἶναι μιὰ διαρκὴς ρήξη μὲ τὴν ἡθικὴ τάξη.

*
«Η εὐτυχία ἀνανεώνει πάντα τὴ ζωὴ μ' ἕνα καινούργιο θαῦμα.

*
«Η ἀρνηση στὸν ἔφηβο εἶναι πάντοτε ἀρετὴ, πηγὴ δημιουργίας, ὁ κύκλος ὁ ἀνοιχτὸς στὴ δράση του.

*
«Η Ἑλλάς, ἡ κλασσικὴ Ἑλλάς, εἶνε παρούσα πάντοτε κι' ἀγαπητὴ στὴ σκέψῃ μας. Τίποτα δὲν μπορεῖ νὰ μᾶς κάνει νὰ τὴν ἀποξεχάσουμε. Καὶ λαχταροῦμε πάντοτε νὰ ξαναζήσουμε τὴν τραγικὴ γαλήνη της καὶ τ' ὄνειρό της—νὰ τὴν χαροῦμε ἄδολη καὶ ωραία, ὅπως ἦταν, χωρὶς τίς σκέψεις καὶ τὰ αἰσθήματα ποὺ τίς προσθέσανε οἱ ἐπίγονοι.

Παντοῦ, καὶ στὴν πιὸ ἀγία μοναξιά μας, ἡ Ἑλλάς μᾶς πολιορκεῖ, θέλει νὰ μᾶς ὑποβάλλει τὸ ρυθμὸ της, τὸν παλμὸ της, τὸ ἀκάθεκτο μένος της. Μᾶς πειθαρχεῖ

τὴν ἐσωτερικὴ μας ἔκφραση. Μᾶς κάνει συχνὰ νὰ χάνουμε τὴν ἀτομικότητά μας. Συχνὰ μᾶς ἐκμηδενίζει.

*
Περνοῦμε πολὺ συχνὰ ἐμπρὸς ἀπὸ τὴν ἀλήθεια χωρὶς νὰ μπορούμε νὰ τὴ συλλάβουμε, νὰ τὴν καταλάβουμε, νὰ τὴ στοχαστοῦμε. Κι' ἔξαφνα, μιὰ μέρα, σὲ μιὰ ὥρα θαθεῖα, χωρὶς νὰ ξέρουμε—λογικὰ—γιατί, ἡ ἀλήθεια μᾶς πολιορκεῖ, μᾶς γεμίζει κυριαρχικὰ τὰ μάτια, ἀνοίγεται στὸ στοχασμό, ὅπως τὸ ρόδο τὰ πέταλά του στὴ θαλπωρή. Τὸ ὄραμα βρῖσκει ἔξαφνα τὸ πλαίσιο του. Αὐτὸ τὸ πλαίσιο, μὲ τὰ ἐλαττώματα καὶ τὰ προτερήματά του, εἶναι ἡ τιμὴ — καὶ ἡ εὐτυχία — τοῦ Φιλοσόφου. Τὸ ὄραμα ζεῖ μυστικὰ μέσα στὴ σκέψῃ ὄλων, ἀνῆκε στὸ χρόνο καὶ στὴν ἀνθρωπότητα, — εἶναι ἡ συλλογικὴ πνευματικὴ πείρα στὴν ὑπέριστα ἔννοια, ἀπ' τὴν ὁποία μόνον ἐξαρτᾶται ὅ,τι ξέρουμε ἔξω καὶ πέρα ἀπὸ τὸ φωτεινὸ ὄραμα τῆς μέρας.

*
«Ο θαθὺς, ὁ αὐθεντικὸς σταχαστής, δὲν σκέπτεται, ἀφηρημένα ἀλλὰ ὄραματίζει. σκύδει μὲ διψασμένη περιέργεια ἐπάνω στὸ ἀνέκφραστο καὶ ἀνεξήγητο, ἐλπίζει καὶ ἀπελπίζεται, ἀποθαρρύνεται καὶ ἀναθαρροῖ, προσπαθεῖ νὰ θερμάνῃ τὴν πεποίθησή του καὶ συχνὰ ἀποτυγχάνει, τέλος—μέσα ἀπὸ πλούσιες διακυμάνσεις— νικᾷ. Εἶναι τὸ δράμα τῆς ζωντανῆς σκέψῃς ποὺ ἐξελίσσεται μέσα ἀπὸ σκηνὲς μόχθου, ἀδιάπτωτης προσπάθειας, ἀπελπίσις, ἀποτυχίας θαυμασμοῦ καὶ ἀγωνιώδους συλλογῆς, πρὸς τὴ λύση του ποὺ εἶναι ἡ ἀμφιβολία ἢ ἡ βεβαιότητα καὶ τὸ φῶς.

*
«Η ἐνόραση εἶναι ἕνα φῶς φευγαλέο ποὺ ἴσως νὰ μὴν ξανάρθῃ. Μὴν ἀφίνετε νὰ χαθῇ αὐτὸ τὸ φῶς γιατί εἶναι πολὺτιμο. Προσπαθήσετε νὰ τὸ διατηρήσετε ὅσο μπορεῖτε περισσότερο, νὰ τὸ διαφυλάξετε μέσα στὴ διάνοια. Ἀλλοίμονο ἂν ἀφήσῃ κανεὶς νὰ σβῆσῃ μέσα του ἡ πρώτη ἐντύπωση τοῦ ἐνοράματος, ἡ παράξενη, εὐτυχισμένη καὶ συγκινητικὴ ἐντύπωση ποὺ δοκιμάζει κανεὶς τὴ στιγμή ποὺ μπαίνει, μὲ μιὰ προσπάθεια πνευματικῆς συμπάθειας, ὅ,τι ἔχουν μοναδικὸ καὶ πιὸ ἀληθινὸ τὰ πράγματα.

*
Ἄνοιξη 1934 ΝΤΙΜΗΣ ΑΠΟΣΤΟΛΟΠΟΥΛΟΣ

ALDOUS HUXLEY

Ο ΝΕΟ-ΡΩΜΑΝΤΙΣΜΟΣ

Οἱ Ρωμαντικοὶ προήλθαν κατὰ μέγα μέρος ἀπὸ ποικίλλες καταχρήσεις. Οἱ κλασσικοὶ τοὺς μέφονται γιὰ τὴν ὑστερικὴ τους ἀσωτία. Οἱ Ρεαλιστὲς τοὺς ἀποκαλοῦν ψεῦτες καὶ δειλοὺς, ποὺ φοβοῦνται τὴν δυσάρεστη ἀλήθεια. Οἱ ἠθικολόγοι ἀποδοκιμάζουν τὴν ἀνύψωσή τους τοῦ πάθους καὶ τῆς συγκίνησης. Οἱ Φιλόσοφοι παραπονοῦνται γιὰ τὴν προκατάληψή τους ἐνάντια στὴ λογικὴ καὶ τὴν ἐκκλήσῃ τους σ' ἕνα εὐκολο μυστικισμό. Οἱ Σοσιαλιστὲς καὶ οἱ «αὐθεντικοί», ἀποστρέφονται τὸν ἀτομικισμό τους. Κάθε ἐχθρὸς ρίχνει ἕνα διαφορετικὸ πλίνθο. Ἀλλὰ οἱ πλίνθοι μποροῦν νὰ ἐκσφενδονιστοῦν πίσω. Οἱ Ρωμαντικοὶ μποροῦν ν' ἀποκρίνωται μὲ δρυμνότητα στοὺς κλασσικοὺς ὅτι εἶναι ἡλίθιοι καὶ λογικὰ ψυχροί, στοὺς ρεαλιστὲς ὅτι εἶναι ἀποκλειστικὰ προκατειλημμένοι μὲ θόρυβο καὶ κέρδος, στοὺς ἠθικολόγους ὅτι τὸ ἰδανικὸ τῆς ἀπλῆς καταστολῆς εἶναι βλακεία γιατί εἶνε πάντοτε ἀνεπιτυχῆς, στοὺς Φιλοσόφους ὅτι ἡ φημισμένη τους καθαρὴ λογικὴ τοὺς ἔχει πάει ὄχι τόσο καλῆτερα στὴ λύση τοῦ κοσμικοῦ αἰνίγματος, ὅσο στὸ «Καθαρὸ ἔνστικτο τοῦ θωδεῖου», καὶ στοὺς «αὐθεντικὸς» καὶ Σοσιαλιστὲς ὅτι τὸ καθεστῶς τους τῆς τυραννίας καὶ κολλεκτιβισμοῦ εἶναι τουλάχιστο τόσο ἀφύσικο ὅσο καὶ ὁ ἀπεριόριστος ἀτομικισμός.

Τὰ τσοκάλια καὶ τὰ τηγάνια μπορεῖ νὰ φιλονικοῦν, ἀλλὰ τὸ χρῶμα τους εἶναι παροιμιώδεια πολὺ ὅμοια. Πολλοὶ ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς τοῦ Ρωμαντισμοῦ εἶναι στὸν τρόπο τους, τόσο ὑπερβολικοὶ καὶ μονόπλευροι (δηλαδὴ νὰ ποῦμε, σὰν ρωμαντικοί) ὅσο οἱ ἴδιοι οἱ Ρωμαντικοί.

Οἱ ἐνέργειες τῆς ἐποχῆς μας εἶναι ἀβέβαιες καὶ πολυειδεῖς. Καμμιά λογοτεχνικὴ, καλλιτεχνικὴ ἢ φιλοσοφικὴ τάση δὲν ὑπερισχύει. Ὑπάρχει μιὰ Βαβέλ ἰδεῶν καὶ ἀντιμαχομένων θεωρειῶν. Ἀλλὰ στὸ μέσον αὐτοῦ τοῦ κομπούζιου, εἶναι δυνατὸ ν' ἀναγνωρίσουμε μιὰ περιέργη καὶ σπουδαία μελωδία. Ἐπαναλαμβανόμενη σὲ διαφορετικὰ κλειδιά καὶ ἀπὸ διάφορα ὄργανα σὲ κάθε μιὰ ἀπ' τὶς βοηθητικῆς

Βαβέλ. Εἶναι ὁ τόνος τοῦ σύγχρονου Ρωμαντισμοῦ.

Ἴσως νὰ μοῦ διαμαρτυρηθοῦν ἀμέσως ὅτι καμμιά ἐποχὴ δὲν μπορεῖ νὰναι λιγότερο ὅμοια μὲ τὸν γνήσιο Ρωμαντισμό, ὅσο ἡ δικὴ μας. Καὶ μ' αὐτὴν τὴν ἀντίρρηση σπεύδω ὄλος νὰ συμφωνήσω. Ὁ Σύγχρονος Ρωμαντισμὸς δὲν εἶναι στὸ ἐλάχιστο ὅμοιος μὲ τὸν Ρωμαντισμὸ τοῦ Μοῦρ καὶ τοῦ Μυσσέ καὶ τοῦ Σοπέν, γιὰ νὰ μὴν πῶ τίποτε γιὰ τὸν Ρωμαντισμὸ τοῦ Σέλλεϋ, τοῦ Β. Οὐγκώ, τοῦ Μπετόβεν.

Τῷ ὄντι εἶναι ἡ ἀκριβὴς ἀντίθεση αὐτῶν. Ὁ Σύγχρονος Ρωμαντισμὸς εἶναι ὁ παλιὸς ρωμαντισμὸς γυρισμένος ἀπ' τὴν ἀνάποδη μ' ὄλες του τίς διατηρημένες ἀξίες. Τὸ ἐπὶ πλέον του εἶναι τὸ σύγχρονο μεῖον. Τὸ σύγχρονο καλὸ εἶναι τὸ παλιὸ κακό. Ὅτι ἦταν τότε μαῦρο εἶναι τώρα ἄσπρο, ὅτι ἦταν ἄσπρο εἶναι τώρα μαῦρο. Ὁ Ρωμαντισμὸς μας εἶναι ἡ ἀρνητικὴ φωτογραφία ἐκείνου ποὺ ἀνθισσε κατὰ τὴν διάρκειά των ἀντιστοίχων ἐτῶν τοῦ τελευταίου αἰῶνα.

Στὴ σφαῖρα τῶν πολιτικῶν ἢ διαφορὰ ἀνάμεσα στοὺς δυὸ Ρωμαντισμοὺς εἶναι ἀμεσώτερα καταφανῆς. Οἱ ἐπαναστάτες πρὸ ἑκατὸ ἐτῶν ἦσαν δημοκράτες καὶ ἀτομικιστὲς. Γι' αὐτοὺς ἡ ἀνώτατη πολιτικὴ ἀξία ἦταν ἡ προσωπικὴ ἐλευθερία τὴν ὁποία ὁ Μουσσολίνι περιέγραψε σὰν σαπισμένο πτώμα καὶ τὴν ὁποία οἱ Μπλοσεβίκοι χλευάζουν σὰν ἰδανικὸ ἀνακαλυφθὲν ἀπὸ καὶ γιὰ τὴν μπουρζουαζία.

Οἱ ἄνδρες ποὺ ἔδρασαν γιὰ τὸ πρόγραμμα τῆς Ἀγγλικῆς Μεταρρύθμισης τοῦ 1832, ποὺ μηχανεύθηκαν τὴν Παρισινὴ Ἐπανάσταση τοῦ 1830, ἦσαν λιμπεραλιστὲς. Ἀτομικισμὸς κι' ἐλευθερία ἦσαν τ' ἀπώτατα ἀγαθὰ ποὺ ἐπεδίωκαν. Ὁ σκοπὸς τῆς Κομμουνιστικῆς Ἐπανάστασης στὴ Ρωσσία ἦταν νὰ στερήσουν τὸ ἄτομο ἀπὸ κάθε δικαίωμα, κάθε ἴχνος προσωπικῆς ἐλευθερίας (περιλαμβανομένης τῆς ἐλευθερίας τῆς σκέψῃς καὶ τοῦ δικαιώματος τῆς διάθεσης τῆς ψυχῆς) καὶ νὰ τὸ μετασχηματίσουν σὲ συστατικὸ

κελί του μεγάλου «κολλεκτιβιστικού» ἀνδρός—αὐτῆς τῆς ἀπλῆς μηχανικῆς τερατωδίας, πού, στή Μπολσεβίκικη χιλιετηρίδα, ὀφείλει νά πάρῃ τή θέση τῶν ἀπροσδιορίστων χορδῶν τῶν «ψυχικά παραμορφωμένων» ἀτόμων πού τώρα ζοῦν στή γῆ. Στόν Μπολσεβίκο ὑπάρχει κάτι ἀποτρόπαιο καί ἀπρεπές γιά τὸ θέαμα κάποιου τόσο «χαλωδῶς ζωτικού», τόσο «μυστικιστικῶς ὀργανικοῦ» ὅσο τὸ ἄτομο μέ ψυχῆ, μέ προσωπικά καθήκοντα, μέ εἰδικὰ ταλέντα.

Τὰ ἄτομα πρέπει νά ὀργανωθοῦν ἔξω ἀπ' τὴν ὑπαρξή τους, τὸ κομμουνιστικὸ καθεστῶς ἀπαιτεῖ, ὄχι ἀνθρώπους, ἀλλὰ γρανάζικα καί ἔμβολα στό βαρὺ «κολλεκτιβιστικὸ» μηχανισμό. Γιά τὸν Μπολσεβίκο ἰδεολόγο, ἡ οὐτοπία εἶναι δυσδιάκριτη σ' ἓνα ἀπὸ τὰ ἐργαστάσια τοῦ Κου Ἐρ. Φόρντ. Δὲν εἶναι ἀρκετό, σὰ μάτια τους, ὅτι οἱ ἄνθρωποι μποροῦν, νά δαπανοῦν μόνο ὀχτῶ ὧρες τὴν ἡμέρα κατ' ἀπὸ τὴν πειθαρχία τοῦ ἐργαστηρίου. Ἡ ζωὴ ἔξω ἀπὸ τὸ ἐργαστάσιο πρέπει νά ναι ἀκριβῶς ὅμοια μέ τὴν ἐντός. Ἡ ἀνάπαυση πρέπει νά ναι ὀργανωμένη ἔτσι σὰν ἐργαλεῖο. Στὸ χριστιανικὸ Βασίλειο τοῦ Παραδείσου οἱ ἄνθρωποι μποροῦν νά μποῦν μόνο ἂν ἔγειναν ὅμοιοι μέ μικρὰ παιδιὰ. Ὁ ὅρος τῆς εἰσόδου τους στὸ Γήϊνο Παράδεισο τῶν Μπολσεβίκων εἶναι νάχουν ἐξομοιωθῆ μέ μηχανές. Μὴ τυχόν καί φαντασθῆτε ὅτι γελοιοποιῆσα τὴν κομμουνιστικὴ κοσμοθεωρία, σὰ ἀπειράριθμα αὐθεντικὰ δοκουμένα τὰ ἀναφερόμενα ἀπ' τὸν Φούλτι-Μίλλερ στὸ πολὺ ἐνδιαφέρον βιβλίον του γιά τὴν μορφωτικὴ ζωὴ τῆς Σοβιετικῆς Ρωσίας: «Τὸ πνεῦμα καί ἡ ὄψη τοῦ μπολσεβίκισμοῦ». Δείχνουν ἀρκετὰ καθαρὰ ὅτι οἱ πολιτικὲς θεωρεῖες οἱ ἐπεξεργασμένες ἀπ' τὸν Λένιν καί τοὺς ὀπαδοὺς του εἶναι ἡ ἀκριβῆς ἀντίθεση τοῦ ἐπαναστατικοῦ λιμπεραλισμοῦ τοῦ κηρυχθέντος ἀπ' τὸν Godwin καί διθυραμδικὰ τραγουδιζομένου ἀπὸ τὸν Σέλλεϋ πρὶν ἑκατὸ χρόνια. Ὁ Godwin καί Shelley πίστευαν στὸν καθαρὸ ἀτομικισμό. Οἱ Μπολσεβίκοι πιστεύουν στὸν καθαρὸ κολλεκτιβισμό. Ἡ μιά πίστη εἶναι τόσο ὑπερβολικὰ ρωμαντικὴ ὅσο καί ἡ ἄλλη. Οἱ ἄνθρωποι δὲ μποροῦν νά ζήσουν μακριὰ ἀπ' τὴν κοινωνία καί χωρὶς ὀργάνωση. Ἀλλά, ἔξ' ἴσου, δὲ μποροῦν νά ζήσουν

χωρὶς μιά ὀρισμένη μέτρια δόση μόνωσης καί προσωπικῆς ἐλευθερίας. Ὁ ἀποκλειστικὸς ἰδεαλισμὸς τοῦ Σέλλεϋ ἀρνείται τὰ πρόδηλα γεγονότα τῆς ἀνθρώπινης βιολογίας καί τῶν οἰκονομικῶν. Ὁ ἀποκλειστικὸς ματεριαλισμὸς τοῦ Λένιν ἀρνείται τὰ ὄχι λιγότερο πρόδηλα καί πρωτεύοντα γεγονότα τῆς ἀμέσου διανοητικῆς πείρας τῶν ἀνθρώπων. Οἱ ἐπαναστατικοὶ φιλελεύθεροι ἦσαν ρωμαντικοὶ μέ τὴν ἀρνησὴ τους νά παραδεχθοῦν ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἦταν ζῶο κοινωνικὸ ὅσο καί ἡ ἀτομικιστικὴ ψυχῆ. Οἱ Μπολσεβίκοι εἶναι ρωμαντικοὶ ἀρνούμενοι ὅτι ὁ ἄνθρωπος εἶναι κάτι περισσότερο ἀπὸ ζῶο κοινωνικὸ, ἐπιδεχόμενον νά μετασχηματισθῆ μέ τὴ σχετικὴ διδασκαλία σὲ τέλεια μηχανή. Καί οἱ δυὸ εἶναι ὑπερβολικοὶ καί μονόπλευροι.

Ὁ σύγχρονος ὀρωμαντισμὸς δὲν εἶναι περιορισμένος στή Ρωσία ἢ στὸς πολιτικούς. Ἐχει διῦλιστῆ στή σκέψη καί τίς τέχνες κάθε χώρας. Ὁ Κομμουνισμὸς δὲν ἔχει ἐπιβληθῆ ἔξω ἀπὸ τὰ Ρούσσια σύνορα, ἀλλὰ ἡ ρωμαντικὴ τσιπείωση τῶν μπολσεβίκων γιά τίς πνευματικὲς καί ἀτομικὲς ἀξίες ἔχει ἐπηρεάσει μέ μεγαλύτερη ἢ μικρότερη ἔκταση, τὴ «νέα» τέχνη καί λογοτεχνία κάθε δυτικοῦ λαοῦ. Ἔτσι ἡ τάση τοῦ ὀλόκληρου «Κυβιστικοῦ» στή σύγχρονον τέχνη (ἀπ' τὴν ὁποία ἓνα σημειώσαμε μ' εὐγνωμοσύνη, οἱ ζωγράφοι καί οἱ γλύπτες φαίνονται ν' ἀντιδροῦν γενικότερα) εἶναι θαθεῖα συμπτωματικὴ σ' αὐτὴν τὴν ἐπανάσταση ἐνάντια στὴν ψυχῆ καί τὸ ἄτομο, στὴν ὁποία οἱ Μπολσεβίκοι ἔδωσαν πραχτικὴ καί πολιτικὴ, καθὼς καί καλλιτεχνικὴ ἔκφραση. Οἱ Κυβιστὲς ἐσκεμμένα ἀπεμάκρυναν ἀπὸ τὴν τέχνη τους κάθε τι ποῦ ναι «μυστικιστικὰ ὀργανικὸ», ἀντικαθιστώντας τὴν μέ στέρεη γεωμετρία. Ἦσαν οἱ ἐχθροὶ ὅλων τῶν «αισθηματικῶν» (καί εὐνοούμενη λέξη στὸ λεξικὸ δρουσιᾶς τῶν Μπολσεβίκων) ὅλων τῶν ἀπλῶν λογοτεχνικῶν—δηλαδή γιά νά ποῦμε, ὅλων τῶν πνευματικῶν καί ἀτομικῶν ἀξιών πού δίδουν σημασία στὴν ἀτομικὴ ζωὴ. Ἡ τέχνη, διαδηλώνουν, εἶναι ζήτημα καθαρῆς φόρμας. Μιά κυβιστικὴ εἰκόνα εἶναι κάτι ἀπ' τὸ ὅποιο κάθε τι πού θὰ μπορούσε νά ἐλκύσῃ τὴν ψυχῆ τοῦ ἀτόμου, σὰν ψυχῆ, παραλείπεται. Ἀπευθύνεται ἀποκλειστικὰ

(καί ἀπευθύνεται πολὺ συχνά, ὡς προσθέσομε, μέ τέλεια ἐπιδεξιότητα) σ' ἓναν ἀφηρημένο «αισθητικὸ ἄνθρωπο» πού στέκεται σὲ τόσο ἴδια σχέση μέ τὸ πραγματικὸ πολυσύνθετο ἀνθρώπινο ὄν ὅσο καί ὁ «οἰκονομικὸς ἄνθρωπος» τῶν σοσιαλιστῶν, ἢ ὅσο τὸ μηχανικὸ συστατικὸ τοῦ «κολλεκτιβιστικοῦ ἀνθρώπου τῶν μπολσεβίκων».

Ἡ κυβιστικὴ ἀπανθρωπία στὴν τέχνη συνοδεύεται ἀπὸ ἓνα ρωμαντικὸ καί αἰσθηματικὸ θαυμασμὸ γιά τίς μηχανές. Κομμάτια μηχανῶν γενικὰ σκορπίζονται μέσ' τὴν σύγχρονον ζωγραφικὴ. Ὑπάρχουν γλύπτες, πού φίλεργα προσπαθοῦν νά ἀναπαραγάγουν τοὺς τύπους τοῦ ἀνακαλυφθέντος ἀπ' τοὺς μηχανικούς. Ἡ φιλοδοξία τῶν προχωρημένων ἀρχιτεκτόνων εἶναι νά κάνουν κατοικίες δυσκολοδίακριτες ἀπ' τὰ ἐργαστάσια, καί κατὰ τὴν φράση τοῦ LeCorbusier τὸ σπῆι «εἶναι μηχανή γιά διαμονή».

Οἱ «νέοι» συγγραφεῖς ἀγαποῦν τόσο τὴ μηχανὴ ὅσο κι' οἱ «νέοι» καλλιτέχνες. Τὶ διθυραμβοὶ πρὸς δόξαν τῶν μηχανῶν τυπώθηκαν σ' ἐλεύθερο στίχο, ἀπ' τὸ Middle West τῆς Ἀμερικῆς. Στὴν περιοχὴ τῆς Εὐρώπης οἱ προχωρημένοι συγγραφεῖς θ' ἀνεκάλυψαν γιά τὴν τέρψη τους ἔξ' ὀλοκλήρου μυθικὰ Σικάγο καί Νέες Ὑόρκες, ὅπου κάθε σπῆι εἶνε οὐρανοξύστης καί κάθε οὐρανοξύστης ἐργαστάσιο γεμάτο ἀπὸ ἀκατάπαυτα στρεφόμενους τροχοὺς, ὅπου ὑπάρχουν ἀνυψωμένοι σιδηρόδρομοι σὲ κάθε δρόμο, ἀεροπλάνα πετώντα γύρω ἀπὸ κάθε καπνοδόχο, ἠλεκτρικὰ οὐράνια τραγοῦδια σὲ κάθε μπαλκόνι, αὐτοκίνητα πού δὲν τρέχουν λιγότερο ἀπὸ 60 μίλια τὴν ὥρα, καί θόρυβος ἐβδομηῆτα πανδαιμονίων. Ἴδου ἡ μετάφραση μερικῶν γραμμῶν τοῦ Μαγιακόσφου γιά τὸ Σικάγο.

Σικάγο: πόλη
χτισμένη σ' ἔλικα
ἠλεκτρο-δυναμο-μηχανικὴ πόλη
ἐλικοειδῶς σχεδιασμένη
σ' ἓνα χαλύβδινο δίσκο
σὲ κάθε χτύπο τῆς ὥρας
στρεφομένη γύρω.
Πέντε χιλιάδες οὐρανοξύστες
γρανιτινοὶ ἠλιοὶ
οἱ πλατεῖες.

Θεορατες καλπάζουν στὸν οὐρανό,
συρόμενες μέ χιλιάδες ἀνθρώπων.
Ὑφασμένες μέ χαλύβδινα σχοινιά.
Ἰπτάμενοι Λεωφόροι.

Οἱ περιγραφὲς τοῦ Tom Moore γιά τὴν Ἀνατολὴ στὸ Lalla Rookh εἶναι λιγότερο φανταστικὰ ρωμαντικὲς ἀπ' αὐτὸ. Τὸ πάθος γιά μηχανές τόσο χαρακτηριστικὸ στὴ σύγχρονον Τέχνη, εἶν' ἓνα εἶδος παλινδρομήσεως σ' ὅτι μπορούμε νά ὀνομάσομε δευτέρη παδικότητα. Στίς δώδεκα ἡμασταν ὄλοι παράφρονες γιά ἀτμομηχανές, μηχανές πλοίων, ἐργαλεῖα μηχανῶν. Ἦταν ἡ φιλοδοξία καθενὸς ἀπὸ μᾶς νά εἶναι θερμοαστῆς ἢ μηχανοδηγός—ὅτι δῆποτε, ἐφοδιασμένος μόνο μ' ὅτι ἡ δουλειά μας μπορούσε νά μᾶς κληροδοτήσει ὠραία ἐπαφή μέ τὴ λατρευτὴ μας μηχανή.

Ἀλλὰ προχωρώντας οἱ περισσότεροι ἀπὸ μᾶς ἔβρισκαν ὅτι οἱ ἀνθρώπινες ψυχὲς εἶναι πραγματικὰ πειδ ἄλλόκοτες κι' ἐνδιαφέρουσες ἀπ' ὅτι ὁ πιδ ἐπεξεργασμένος μηχανισμὸς. Ὁ Σύγχρονος καλλιτέχνης φαίνεται νά ἀξάνεται πρὸς τὰ κάτω, ἔχει ἐπανέλθῃ στίς προκαταλήψεις τῆς παιδικότητάς του. Προσπαθεῖ νά ναι πρωτόγονος. Ἔτσι πρὶν νά ἀναμνησθῶμε, ἦταν ὁ ρωμαντικὸς Ρουσσῶ. Ἀλλά, ἐνῶ ἡ ἀγριότης τοῦ Ρουσσῶ ἦταν εὐγενής, ἐξευγενισμένη καί ἔξυπνη, ὁ πρωτογονισμὸς τῶν συγχρόνων καλλιτεχνῶν μας μπορεῖ νά μοιάζει σὰν μίγμα μεταξὺ ἐπισκέψεων σὲ φτωχοσυναικίες τῶν πόλεων τοῦ Ἀφρικανοῦ νέγρου, καί τῶν μαθητῶν τῶν δεκαπέντε ἐτῶν. Οἱ σύγχρονοὶ μας Ρουσσῶ περιφρονοῦν τὴν ψυχολογία (πόσο δριμύτητα ὁ Προῦστ χτυπήθηκε ἀπ' ὄλον τὸν πραγματικὰ προχωρημένον νέο κόσμον τοῦ Παρισιοῦ), χλευάζουν τοὺς μεταψυχικούς σ' ὅποια φόρμα, περιφρονοῦν τὴ λογικὴ καί τὸ καθῆκον καί τὴ σκέψη, παράλογα, ἐξακολουθοῦν νά γράφουν καί νά ζωγραφίζουν, θεωροῦν κάθε τέχνη σὰν χασομέρια. Ἡ ἰδεώδης ζωὴ, σὰ μάτια τους, εἶναι μιά στὴν ὁποία ὑπάρχουν ἀφθονα σπόρ, θόρυβος μηχανές, καί κοινωνικὴ δράση.

Προσωπικά, δὲν ἔχω προτίμηση γιά τοὺς δυὸ Ρωμαντισμούς. Ἄν ἦταν ἀπόλυτα ἀνεγκαῖο γιά μένα νά διαλέξω μεταξὺ αὐτῶν, νομίζω ὅτι θὰ μπορούσα νά

διαλέξω τὸν γηραιότερο. Ἡ ὑπερβολὴ τῆς σημασίας τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ ἀτόμου, στὴν ἔκταση τῆς ὕλης, μοῦ φαίνεται σὰν μεγαλοποίηση τῆς σωστῆς διεύθυνσης. Ὁ νεορωμαντισμός, τόσο πολὺ ὅσο μπορῶ νὰ δῶ, ὀδηγεῖται κατευθεῖαν στὸ θάνατο. (Ἀλλὰ τότε, ὅτι ἀποκαλῶ θάνατο, οἱ νεορωμαντιστικοὶ μπορεῖ νὰ τὸ ποῦν ζωὴ καὶ τανάπαλιν). Ὅχι, μὲ κανένα τρόπο δὲν θὰ διάλεγα ἕνα ἀπ' τοὺς δυὸ ρωμαντισμούς. Θὰ ψήφισα γιὰ τὴν υἱοθέτηση

ἐνὸς μέσου δρόμου ἀνάμεσα σ' αὐτούς. Ἡ μόνη φιλοσοφία τῆς ζωῆς ποὺ ἔχει κάποια προοπτικὴ διαρκοῦς ἀξίας εἶναι ἡ φιλοσοφία ποὺ ἐννοεῖ ὅλα τὰ γεγονότα — τὰ γεγονότα τῆς σκέψης καὶ τὰ γεγονότα τῆς ὕλης, τοῦ ἐνστικτοῦ καὶ τῆς διανοοῦς, τοῦ ἀτομικισμοῦ καὶ τῆς κοινωνικότητος. Ὁ Σοφὸς ἄνθρωπος θ' ἀποφύγει καὶ τοὺς δυὸ ρωμαντισμούς καὶ θὰ διαλέξῃ τὴν πραγματικὴ χρυσὴ μετρίότητα.

Μετάφρ. Α. ΠΑΠΑΣΑΡΑΝΤΟΠΟΥΛΟΣ

WALT WHITMAN

ΣΥΝΔΙΑΛΛΑΓΗ

Ὁ Λόγος σ' ὄλα πρῶτος, ὠραῖος σὰν τὸν οὐρανό,
ὠραῖος στὶς πράξεις του κι' ὁ πόλεμος τοῦ μακελλιοῦ ποὺ πρέπει νὰ τελειώνει.
Τὰ χέρια ἀπὸ τίς ἀδερφές τοῦ Θανάτου καὶ τῆς Νύχτας πρέπει ἀτέλειωτα νὰ ξαναπληθοῦν, καὶ πάλι ξανά, αὐτὸς ὁ μολυσμένος κόσμος.
Γιατὶ οἱ ἐχθροὶ μου ἔχουν πεθάνει, κι' ἕνας ἄνθρωπος προφητεῦει πῶς ὁ ἑαυτός μου ἔχει νεκρωθεῖ,
Κοιτάζω ἐκεῖ ποὺ πλησιάζει λευκοπρόσωπος καὶ ἥσυχος μέσα στὸ φέρετρο — τὸν πλησιάζω,
Σκύπτω κάτω καὶ πιάνω ἑλαφριά μὲ τὰ χεῖλη μου τὸ λευκὸ πρόσωπο μέσα στὸ φέρετρο.

ΤΡΑΓΟΥΔΩΝΤΑΣ ΤΗΝ ΑΜΕΡΙΚΑ

Ἀκούω ποὺ τραγουδᾷ ἡ Ἀμερική, τὰ χαρούμενα τραγούδια τῆς ἀκούω,
Ἐκεῖνα τῶν μηχανῶν ποὺ τὸ καθένα τους τραγοῦδι παίζει γελοῦμενο καὶ δυνατό,
Ὁ μαραγκὸς ποὺ τραγουδεῖ κι' αὐτὸς καθὼς μετρίει τὸ μαδέρι του καὶ τὸ δοκάρι,
Ὁ χτίστης ποὺ τραγουδεῖ κι' αὐτὸς καθὼς δουλεύει ἢ σκολνᾷ,
Ὁ βαρκάρης ποὺ τραγουδεῖ σιτὴ βάρκα του τὰ πράγματά του κι' ὁ ναυτικὸς ποὺ τραγουδεῖ στοῦ καραβιοῦ τὴν ρεμβασία,
Ὁ τσαγγάρης ποὺ τραγουδεῖ σὰν κάθεται στὸν πάγκο του κι' ὁ καπελλᾶς ποὺ τραγουδεῖ σὰ στέκεται,
Τοῦ ξυλοκόπου τὸ τραγοῦδι, τὰ χωριατόπουλα στὸ δρόμο τους τὸ πρωῖνὸ ἢ τὸ ἠλιόγευμα,
Τὸ τρυφερὸ τραγοῦδι τῆς μητέρας, τῆς νιόπαντρης πᾶ στὴ δουλειά, τοῦ κοριτσιοῦ ποὺ ράφτει κι' ὄλο πλένει,
Ὁ καθέννας τραγουδεῖ τὸ δικό του ἢ τὸ δικό τῆς σκοπὸ καὶ κανενὸς ἄλλου.
Ἡ μέρα ποὺ στέκεται στὴν ἡμέρα — τὴ νύχτα οἱ παρές τῶν νέων παιδιῶν, ρωμᾶλεές καὶ ζηλευτές,
Τραγουδοῦν μὲ ἀνοιχτὰ τὰ στόματα, τὰ δυνατὰ τους θωπευτικὰ τραγούδια.

Μετάφρ.

ΘΑΛΗΣ ΡΗΤΟΡΙΔΗΣ

ΠΑΡΕΝΘΕΣΕΙΣ

Τὸ γεγονός ποὺ δὲν ὑπῆρξαμε ἥρωες θὰ μᾶς κοστίζει μιὰν ἡμέρα ἀπὸ πολὺ κοντὰ, ἀπὸ μιὰν ἀποψη δλότελα ἐπίγεια σὰ σφάλμα ποὺ διαπράξαμε στὴν προοπτικὴ, στὴ χρῆση τοῦ σὲ μᾶς ἀναλογοῦντος χρόνου, σὰν ὑποψία πῶς ἀκόμα κι' οἱ δυνάμεις ποὺ ἐξοδέψαμε συνεσταλαγμένα ἐπήγαμε χαμένες, ἐφ' ὅσο, ναί, εἴχαμε ὑπομονὴ καὶ καρτερούσαμε μὲ τρυφερὴν ἐλπίδα ὅ,τι προέβλεπε ὁ νοῦς, ἀλλὰ δὲν ἐτολμήσαμε ποτέ νὰ παίξουμε τὰ ἐνστικτά μας στὸν ἀγῶνα, νὰ ρίξουμε στὶς φλόγες καὶ τὴν αἰδῶ καὶ τὴν ὑπόστασή μας... Κι' ὅ,τι φοβούμαστε ὅ,τι μᾶς συγκρατοῦσε ὅ,τι μᾶς ἔδειχνε δειλοὺς στὸν ἑαυτὸ μας, ἢ σκέψη νὰ φυλάξουμε ἀκέραιο τὸ βάθος τῆς ζωῆς, σὰν τιμωρία θὰ μᾶς ἀδράξει, θὰ φύγουμε μὲ γέυση στεναχωρημένη, ὄντας τοῦ κόσμου τούτου ἢ μνήμη μῆς ἐπιπόλαια καὶ ἢ αἰσθησιμὸς αἰσθησιμὸς ἢ ὀνειρῶν...

Λίγο πολὺ ὅλοι νοιώθουμε τὴ σαγήνη τῆς περασμένης μας ἡλικίας καὶ εἶναι τούτη ἡ σαγήνη ἀπέραντη ὅπως ταιριάζει στὴν πιδὴ ἀπτή εἰκόνα τοῦ χρόνου ποὺ τυχαίνει στὸν ἄνθρωπο, στὸν κάθε ἄνθρωπο ποὺ, προσηλωμένος στὴν ὑπαρξὴ τῆ δικῆ του, εἶδε μιὰ στιγμή νὰ σπαρταράει ἐκεῖ μέσα ἢ πᾶσα ἀλήθεια τοῦ κόσμου, τὸ αἰῶνιο μυστήριον τῆς ζωῆς ἢ ἡρεμα ν' ἀποκαλύπτεται τόσο σιμὰ στὴν ὄραση, τόσο σιμὰ στὸ νοῦ... Βέβαια ὅλοι οἱ ἄνθρωποι δὲν προσέχουν τὸν ἑαυτό τους καὶ δὲν μιλάω γιὰ τοὺς ἀμυαλους, ὁ νοῦς μου δὲν πηγαίνει σ' αὐτούς σκέπτομαι ἐκείνους τοὺς περιεργούς ἢ ῥωες, ποὺ θυσιάζουν τὸ βίον τους σὲ μιὰν ἰδέα, καὶ ποτέ τους — σὰν βυθισμένοι σὲ μιὰν ἐσωτερικὴ ἀταραξία, ποὺ ἢ φύση τῆς τόσο μᾶς εἶναι ξένη, ὥστε ἀποβαίνουμε ἀνίκανοι νὰ δώσουμε ὅποια περιγραφή αὐτῆς — δὲ συλλογίστηκαν τὴν αὐθυπόστατη ὄντοτητα τοῦ ἀτόμου τους, καὶ συνεπῶς δὲν ἐνοστάλησαν ἕνα παρελθόν, δὲ λυπηθῆκαν μιὰν ὑπαρξὴ ποὺ ἴσως πάει χαμένη... Οἱ τέτοιοι ἄνθρωποι δὲν μὴρίστηκαν τὸ χρόνο σὰν παραμερησῶ τὸ σεβασμὸ ποὺ τρέφω πρὸς αὐτούς, θὰ τολμήσω νὰ πῶ, πῶς δὲν μὴρίστηκαν καὶ τὴν ἀλήθεια ἀκόμα κι' ἂν ὑπῆρξαν συντελεστὲς προόδου, ὑπῆρξαν μοιραῖοι συντελεστὲς, μονοκόμματοι

καὶ ἀπλοὶ σὰ δυνάμεις τῆς γῆς ἄσκοπο νὰ ζητήσουμε τὸ δράμα τους, γιατί, ἢ δράμα δὲν ὑφίσταται, ἢ πεθαίνει μαζί μὲ τὸ πρόσωπο, καὶ μιὰ ταφόπετρα τὸ σκεπάζει πρὶν χαρεῖ τὸ φῶς τοῦ ἀγέρα.

Ἐμεῖς ποὺ φοβούμαστε τὸ θάνατο, ἐμεῖς, δὲν πιάνουμε ποτέ τὴν ἀλήθεια. Δὲ χαίρομαστε τούτη τὴν ὑπέρατη ἡδονή, ποὺ, στὴν προοπτικὴ τῆς, δὲ διαρκεῖ ἡδονή, ἀλλὰ δόξα τοῦ προσώπου μας, σὰν ἄνθρωποι καὶ ἀγωνιστές. Ὅσοι λογαριάζουν ποιὲς συνέπειες μιὰ πράξη τους θὰ συμπαρᾶσῃ στὸ χρόνο τῆς ἐπίγειας ζωῆς τους, δὲ θὰ δράσουν ἀποτελεσματικά, δὲ θὰ ἐπέμβουν ἀποφασιστικὰ ἐνάντια στὴν τύχη. Ὅσοι σκέπτονται καὶ μετροῦν τὸ χρόνο, δὲ θὰ νιώσουν τὴν ὑψιστὴ μέθη, ποὺ ἀφήνει πάντοτε, ποὺ ἐτοιμάζεται ν' ἀφήσει πάντοτε, σὲ κάθε στιγμή τοῦ βίου μας, ὁ χρόνος.

Ὁφείλω στὸν ἑαυτὸ μου τὸ χρέος τοῦτο νὰ χαράξω μιὰ γραμμὴ ποὺ καὶ ἄλλοι θ' ἀκολουθήσουν ὕστερα ἀπὸ μένα. Συνάμα, τὸ ἴδιο χρέος δὲ θὰ εἶναι μονάχα ἐγγύηση ἀλλὰ καὶ προϋπόθεσι τῆς δικῆς μου ὑπαρξῆς, ἐφ' ὅσο δὲν ἀπαντᾶται ὑπαρξὴ ποὺ νὰ μὴν ἔχει ἕνα ὀρισμένο περιεχόμενο, καὶ περιεχόμενο τῆς ἀνθρώπινης ζωῆς εἶναι ἕνα χρέος.

Σκέπτομαι πῶς ὁ ἄνθρωπος ποὺ δὲν ἔχει θάρρος ν' ἀντιμετωπίσει τὴ ζωὴ, δὲν πρέπει μήτε νὰ προσπαθῆσει νὰ ἐξηγήσῃ — ἀναζητώντας τὴν ἀκριβέστερη διάτυπωση — στὸν ἑαυτὸ του, τὰ αἰσθηματά του, τὴ δειλία του δηλαδὴ. Μιὰ τέχνη λοιπὸν ποὺ ἔχει ἕνα τέτοιο ἀντικείμενο, ποὺ περιγράφει μὲ κάποια συμπάθεια μιὰ τέτοια κατάσταση, δὲν ὀφείλει σὲ τίποτε, δὲν ἔχει καμμιά ἀξία.

Ἡ ζωὴ! Τὶ εἶναι ἡ ζωὴ; Γύρω ἀπὸ τοῦτο τὸ θαῦμα, γύρω ἀπὸ τοῦτο τὸ ἐρώτημα παίζεται ὅλη ἡ ἐργασία τοῦ ποιητῆ, τοῦ δημιουργοῦ γενικά. Μπορεῖ σὲ κάθε ἀνάπαυλα τοῦ βίου του, ὁ ἐργαζόμενος νὰ νιώσει πῶς ἐσφαλε στὸ νόημα ποὺ ἀπέδωκε στὴ ζωὴ, καὶ χρειάζεται νὰ ξαναρχίσει τὴν ἐνδοσκόπηση, νὰ ξαναβρεῖ μὲ ἄλλη παρθενιαῖα μιὰν ἄλλη ἐνατένιση...

Ἀθήνα Ἰούνης

ΓΙΩΡΓΟΣ ΣΑΡΑΝΤΑΡΗΣ

Η ΑΝΘΟΛΟΓΙΑ ΜΑΣ

Θέλω ψυχὴν ἡμιθανῆ, ψυχὴν καταβληθεῖσαν,
Τὸ πᾶν ἰδοῦσαν καὶ οὐδὲν μὴ ἔχουσαν νὰ μάθῃ·
Καρδίαν ἀμαρτήσασαν, καρδίαν τεφρωθεῖσαν,
Γνωρίζουσαν τί ἔπαθε, καί, θέλουσαν νὰ πάθῃ!

Θέλω καρδίαν ζήσασαν ταχύτερον· πεσοῦσαν
Νὰ τὴν ἐγείρω, κ' εἰς νεκρὰν ψυχὴν νὰ ἐμφυσήσω·
Καρδίαν φθινοπωρινήν, ζωὴν φυλλορροοῦσαν
Καὶ πεπτωκότα ἄγγελον ποθῶ νὰ ἐλεήσω.

Τοιοῦτος εἶμαι· προτιμῶ τὴν νύκτα τῆς ἡμέρας·
Τὸ πίπτον φύλλον καὶ οὐχὶ ναρκίσους μυροβόλους
Ἐκ τὸ ἄστρον τῆς αὐγῆς, τοὺς δύνοντας ἀστέρας,
Καὶ προτιμῶ ἓνα νεκρὸν ἀπὸ τοὺς ζώντας ὅλους.
(1862)

Τὴν θέλω ἀσθενῆ ἐγὼ τὴν φίλην μου, ταχεῖαν·
Ἐκ τὴν θέλω καὶ λευκὴν εἰς νεκρικὴν σινδόνην·
Μὲ εἴκοσι φθινόπωρα, μὲ ἀνοιξιν καμμίαν,
Μ' ὀλίγον σῶμα—ἄνεμον σχεδὸν—ὀλίγην κόριν.
Τὴν θέλω ἐπιθάνατον μ' ἀθανασίας μύρον,
Κόρην καὶ φάσμα, σάβανον ἀντὶ ἐσθῆτος γύρον.

Τὴν δυστυχῆ! λιπόθυμον τὴν θέλω, πάντα μόνην.
(1866)

... Μὲ φυομένην πτέρυγα εἰς καταρρέον σῶμα

Ἄλλοίμονον ἀνέραστο θὰ κλείσῃ
τοὺς θελκτικὸς ἢ κόρη ὀφθαλμούς,
Καὶ θὰ σβεσθῆ χωρὶς στιγμὴν νὰ ζήσῃ
Εἰς συμπαθεῖς ἐρωτικὸς παλμούς.
Δὸς εἰς αὐτήν, θεέ μου, τρικυμίαν
Καὶ φλογεροῦ αἰσθήματος σεισμόν.
Ἐνα παλμὸν εἰς τὴν νεκρὰν καρδίαν
Κ' εἰς τὴν ψυχὴν παθῶν κυματισμόν.

(1867)

Δὲν τὴν ἠῶρα κ' ἡ ἦβη μου σβύνει
Δὲν τὴν ἠῶρα τὴν κόρη ἀκόμη.
Ἐσας εἶδα, δὲν ἦταν Ἐκεῖνη
Τοῦρανοῦ δὲν ἀφῆκε τὸ δῶμα.

Τῆς ψυχῆς μου τὸ ὄναρ εἰς σχῆμα
Νέας κόρης δὲν εἶδον ... καὶ φθάνει
Τὸ φθινόπωρον, φθάνει τὸ μνήμα
Καὶ αὐτῆ, καὶ αὐτῆ δὲν ἐφάνη!

Ἄχι, ὄχι σκιαὶ ἦσαν πλάνης
Ἐσας εἶδον ὄνειρου μου θείου.
Δὲν ἐφάνης, ποτὲ δὲν ἐφάνης,
Ἐρωμένη ἄγνω ἔνυπνίου.

(1868)

ΑΧΙΛΛΕΥΣ ΠΑΡΑΣΧΟΣ

Η ΕΡΕΥΝΑ ΜΑΣ

Ἐκ τῆς Ἀιτῆς Ἰακωβίδου

Τὸ ἐρώτημά σας, ἀγαπητοί μου φίλοι,
ἀπευθύνεται ὀλίγελα στὴ μνήμη μου κ'
ἐγὼ τοῦτον τὸν τελευταῖο καιρὸ δὲν τὰ
πᾶσα καθόλου καλὰ μαζὶ τῆς. Κακὰ ση-
μάδια βέβαια, μὰ πρέπει νὰ τ' ὁμολογή-
σω. Ὡστόσο τὴν ὥρα ποὺ μοῦ ὑποβάλλ-
λατε τὴν ἐρώτησή σας, χωρὶς νὰ τὸ πε-
ριμένω, ζωντάνεψε ἡ μνήμη μου τὴν πα-
ρακάτω εἰκόνα ποὺ θὰ σᾶς περιγράψω
καὶ ποὺ ἐγὼ τὴ νόμιζα θαμμένη στὰ βί-
θη τῶν ὀριζόντων.

Ἐἴτανε ἀνοιξή, ἴσως Πάσχα, δὲ θυμᾶ-
μαι καλὰ, θυμᾶμαι πὼς εἶχαμε πάει τὰ
ἔξι μου ἀδέρφια ἢ Μητέρα ὁ Πατέρας κ'
ἐγὼ σὲ κάποιο χωριουδάκι νὰ περάσουμε
τις διακοπὲς τοῦ σκολεῖου.

Τὸ χωριὸ καμμιά ἑκατοσταριά σπίτια
στὴν πλαγιά τοῦ βουνοῦ. Θεὰ μοναδικὴ
ἐξαιρετο ξεκούρασμα γιὰ ὅλους.

Ἐμεῖς τὰ παιδιὰ περιμέναμε μὲ ἰδιαί-
τερη λαχτάρια αὐτὴ τὴν ἐκδρομὴ ὅχι μόν-
ον γιὰ τὴν ἀλλαγὴ τῶν ἐντυπώσεων ἀλ-
λὰ γιὰ τὸ χωριὸ σταματοῦσαν ἐπὶ τέ-
λους ὁ δεκάλογος τῶν ἀπαγορεύσεων
τῆς Μητέρας. Ἀπὸ τὸ πρωὶ ὡς τὸ βρά-
δυ ἀλωνίζαμε στοὺς δρόμους ξένιαστα
κ' ἐλεύθερα, ἀναστατώναμε τὸ χωριὸ
ἀπὸ τὶς φωνὲς καὶ τὶς ἀντάρες.

Κάποιο ἀπομνηστέριον ἢ μικρὴ μου ἀ-
δερφή, ὡς ἔξη χρονῶ κ' ἐγὼ μὲ τὰ δι-
πλά τῆς τὰ χρόνια, τὸ σκάσαμε κρυφὰ
ἀπ' τὴν παρέα τῶν ἄλλων παιδιῶν καὶ
τραβήξαμε χωρὶς νὰ ποῦμε σὲ κανέναν
τίποτα, ἴσα γιὰ τὸν Προφήτη Ἡλία, ἓνα
μικροσκοπικὸ ἐκκλησάκι στὴν ἄκρη τοῦ
βουνοῦ ποὺ μάκραινεν ἀπ' τὸ χωριὸ μας
περισσότερο ἀπὸ τρία τέταρτα τῆς ὥ-
ρας. Δὲν εἶχαμε κάνει τὸ μισὸ τὸ δρό-
μο κ' ἕνας τρομερὸς κρότος σὰν ἀπὸ
σίδερα ποὺ κατρακυλοῦσαν ἀκούστηκε
ἀπάνω ἀπ' τὰ κεφάλια μας. Σήκωσα τὸ
βλέμμα μου στὸν οὐρανὸ. Ἐνα πύκνωμα
ξαφνικὸ σκοταδιοῦ μελάνιασε τὴ μέρα.
Μιὰ μαυρίλα εἶχεν ἀπλωθεῖ ὀλοῦθε. Ἄ-
μέσως γύρισα πίσω μου νὰ ἰδῶ τὴ μικρὴ
μου ἀδερφή ποὺ μ' ἀκλουθοῦσε.

Τ' ἀνακατωμένα ἀπ' τὸν ἀνεμοστρό-
βιλο μαλλιά τῆς, τὰ ἀνασηκωμένα ροῦ-
χα τῆς, ἡ ἐκφραση τῆς ἀπελπισίας ποὺ
εἶχε τὸ παιδικὸ τῆς μούτρο καὶ οἱ φωνὲς
καὶ τὰ κλάμματά τῆς, μοῦ μεταδώσαν
καὶ μένα ἓνα φοβερὸ τρόμο. Θέλησα νὰ
τῆς κρύψω τὴν ἀνησυχία μου καὶ προσ-
παθοῦσα μὲ λόγια νὰ τῆς δώσω κουρά-
γιο. Μὰ τὰ μουγγρητὰ τοῦ ἀγέρα ποὺ
λύσσοῦσε μὲ σπαραχτικὸ πάταγο, οἱ
βροντὲς καὶ οἱ ἀστραπὲς ποὺ ἐρχόντου-
σαν ἢ μιὰ πίσω ἀπὸ τὴν ἄλλη, δὲν ἀφή-
νανε τὰ λόγια μου νὰ φτάσουνε κοντὰ
τῆς. Σὲ λίγο τόνοι ἀπὸ νερὸ ξεπολύθη-

καν. Ἡ θύελλα ἄρχισε νὰ παρασύρῃ μὲ
παράφορη καταστροφικὴ μανία τὰ πάν-
τα, δένδρα ξεριζώθηκαν, καλύβες καὶ
παραγοῦλες πετάχτηκαν σὰν καρυδό-
τσουφλα στὸν ἀέρα. Ἐνα χοντρὸ χαλά-
ζι σὰ σκάγια τινάχτηκε. σ' ἀνθισμένα
δέντρα μὲ ἀγριότητα τρομαχτικὴ. Μέσα
σὲ λίγα λεπτὰ παραδόθηκαν ὅλα στὴ
λύσα τοῦ ἀνέμου. ἀδύναμα ν' ἀντιστα-
θοῦνε.

Τὰ πόδια μας τρίκλυζαν. Ἐβλεπα πὼς
ἀπὸ στιγμὴ σὲ στιγμὴ θὰ μᾶς πα-
ράσερνε τὸ ρέμα. Ἡ ταραχὴ τῆς ψυχῆς
μου δὲν εἴτανε λιγώτερη ἀπὸ τὴν ἀγω-
νία τοῦ κορμιοῦ μου, ὡστόσο τὸ αἶστη-
μα τῆς αὐτοσυντήρησης καὶ τῆς εὐθύνης
ποὺ εἶχα μὲ ὀπλίσαμε κουράγιο. Τὴν πλη-
σίασα, εἶχε μείνει ἀκίνητη ἀπὸ τὸν τρό-
μο. Ὁ ἀγέρας ἀγωνίζονταν νὰ μᾶς ση-
κώσει ψηλά. Ἐκανα μιὰ κλίση ὅσο χρει-
αζόντανε γιὰ νὰ ριχθῶ στὰ τέσσερα. Τὴν
ἔβαλα νὰ κάνει κ' αὐτὴ τὸ ἴδιο. Ἀρχί-
σαμε νὰ μπουσουλάμε. Βουτώντας στὰ
νερά, παλαίβοντας μὲ τὸν ἀέρα, φτάσα-
με στὴν κουφάλα κάποιου δέντρο ἡ γέρι-
κου· χωθήκαμε μέσα. Ἐκεῖ μᾶς βρήκανε
ἔπειτα ἀπὸ μιὰν ὥρα οἱ δικοὶ μας ποὺ
μᾶς θεωροῦσαν ὀλίγελα χαμένων.

Δὲ θὰ ξεχάσω μὲ πόση χαρὰ τὸ βράδυ
ἔκανα στὰ ἄλλα παιδιὰ τὴν περιγραφή τῆς
θύελλας ποὺ μᾶς εἶχε βρεῖ. Εἶχα τὸ αἶσ-
θημα τῆς νίκης, καὶ τὴν ἱκανοποίηση ποὺ
μᾶς ἔδωκε νὰ ἰδῶ κάτι ποὺ οἱ ἄλλοι δὲν
εἶχανε ἰδεῖ. Εἴτανε ὁ πρῶτος κίνδυνος
ποὺ μοῦ γινώριζε ἡ ζωὴ.

Δὲ θυμᾶμαι νὰ πέρασα νύχτα δίχως
νὰ ἰδῶ ὄνειρο· δίχως νὰ ἰδῶ πολλὰ ὄ-
νειρα! Κάποτε μάλιστα θέλησα νὰ τὴν
τραγουδήσω τὴ ζωὴ τοῦ ὄνειρου μου καὶ
ἄρχισα μὲ τοῦτο τὸ τετραστίχο:

«Ἡ νύχτα - νὰ τὸ ξέρετε -
δὲν εἶναι ἡ μαύρη σκέπη
ποὺ σβύνει ὅλα τὰ σώματα
κ' ὅλα τὰ χεῖλη κλειῖ
δίνει στὰ μάτια μου ὄραση
ποὺ ὅ,τι εἶν' ὄρασι τὸ βλέπει
γλυκοφιλῶ ὅσα στόματα
ἀερίζουν τὸ φιλεῖ.»

Τὸ τραγοῦδι ὀλόκληρο ἀπὸ 23 τετρά-
στιχα δὲν εἶδε ποτὲ τὸ φῶς τῆς δημοσι-
ότητας γιὰτὶ δὲν ἔπρεπε νὰ τὸ ἰδεῖ.

Συχνὰ στὴ νεανικὴ μου ἡλικία ἔβλεπα
πὼς ταξίδευα καὶ περνοῦσα. Ταξίδευα
πάντα στὴν Ἰταλία καὶ στὸ Παρίσι. Ὅτι
μὲ πιστέψτε πὼς ὅταν πῆγα στὸ Παρίσι
εἶχα τόσο ζωηρὰ στὴ μνήμη μου τοὺς δρό-
μους, ποῦ... ἔβλεπα στὸν ὕπνο μου, ποὺ
τοὺς ζητοῦσα καὶ προσπαθοῦσα νὰ τοὺς
ἀναγνωρίσω.

Πολύ μεγάλη ικανοποίηση μούδινε το πέταγμα πετούσα συχνά, τουλάχιστον δυο φορές τη βδομάδα. Έφτανε ν' ανοίξω τα δυο μου χέρια διάπλατα και να βρωθώ άμέσως σε ύψη δυσθεώρατα. Κι' αισθανόμουν μια απερίγραπτη ευτυχία, μια υπεροχή. Στην πραγματικότητα ωστόσο φοβάμαι τρομερά το άεροπλάνο και δέν έχω καμιά συμπάθεια στα αεροπορικά ταξίδια. Τώρα όμως τον τελευταίο καιρό ούτε ταξίδι βλέπω ούτε πετάματα. Τα όνειρά μου είνε έφιαλτικά, οι συνθέσεις τους τόσο παράδοξες, τόσο ίλιγγιώδεις που μούναι αδύνατο και να τις περιγράψω.

Συνηθέστατα έρχεται στο όνειρό μου η ίδια ένός τραγουδιού που την είχα σκεφθεί εδώ κι' ένα χρόνο. Το τραγουδί γράφεται με την μεγαλύτερη εύκολία στην έντέλεια, απανγέλλεται, χειροκροτείται, δοκιμάζω τη δυνατότερη ικανοποίηση και ξυπνώ χωρίς να μπορώ να θυμηθώ ούτε ένα στίχο απ' όλα αυτά.

Πολύ συχνά βλέπω πώς παίζω στο θέατρο ή δίνω εξετάσεις στο Πανεπιστήμιο. Το καρδιοκτύπι και στις δυο αυτές περιστάσεις είνε το ίδιο.

Ο κ. Τέλλος Άγρας

*Εγώ, αγαπητοί φίλοι, θ' απαντήσω, αν μου επιτρέψετε κάπως γενικότερα στα ρωτήματά σας και θ' αρχίσω (ίσως και θά μείνω) από το δεύτερο, το σχετικό με τα όνειρα-και με τον ύπνο- τουτο τ' οδυνηρότατο κεφάλαιο της έφηβικής μου ζωής.

Απερίσκεπτη, άσκητική πνευματική υπερκόπωση επάνω στην αυξημένη ήδη ένταση της ηλικίας, κακό στομάχι (ήταν ο καιρός του άποκλεισμού) και μια πρώιμη άνοιξη στάθηκαν οι άφορμές για το σιωπηλό μαρτύριο της άπνίας, που κράτησε σχεδόν, μ' όλίγια διαλείμματα, έξη ολόκληρα χρόνια και πού, αληθινά, μού χώρισε για πάντα τη ζωή σε δυο μέρη.

Όσο τότε, ο ύπνος μού ήταν φυσικόν αγαθόν, θησαυρός άνεπαίσθητος, σαν το νερό και σαν τον άέρα. Δέν πρόσεχα τίποτα ως την εποχή εκείνη. Δέ θυμούμαι όνειρα. Ίσως, αν προσπαθήσω, θά θυμηθώ· μά θά ήμουν, έτσι έξω από το σκοπό της έρευνάς σας, που θέλει τις άμεσες άναμνήσεις... *Αλλ' απ' την ηλικία των δεκαεπτά χρονών, τά μελετώ όλ' αυτά και τά σπουδάζω, γιατί έμαθα τη μεγάλη τους αξία και τη σημασία, και, μ' όλη τους τη ρευστότητα, προσπαθώ, όσο μπορώ, να τά κάμω συνειδητά.

Συνήθως, προσέχουν τα όνειρα τά πρωινά, τά «μεταξύ ύπνου και έγρηγορσεως». Εύκολώτερον είναι να προσέχη κανείς, αντίθετα, τά «μεταξύ έγρηγορσεως και ύπνου».

Είν' άπιστευτο, πόσον εύκολα περνά

κανείς από την έγρήγορη στον ύπνο κι' από την αισθητή πραγματικότητα στ' όνειρο. Όταν κατέχωμαι από ύπνηλία και δέ φοβάμαι να έκνευρισθώ και ν' άγρυπνήσω, διασκεδάζω κάνοντας αυτούς τους περιπάτους και δυο και τρεις και τέσσερες φορές. Όνειρεύομαι και ξυπνώ, ξυπνώ κι' όνειρεύομαι· αφήνομαι και συνέρχομαι. Δυστυχώς, τίποτε τό συγκεκριμένο δέν κατορθώνω να συγκρατήσω. Μερικά, ελάχιστα, κάποτε στοιχειά, σαν τά λιγοστάφύκια που άπομένουν στην άμμουδιά όταν άποτραβιέται ή θάλασσα...

Τό όνειρο είναι, δίχως άλλο, ξ ν α ς δ ε ύ τ ε ρ ο ς κ ό σ μ ο ς. Είμαι βέβαιος για την «ένυπνιακή» μου μνήμη. Κάθε φορά που περνώ στη σφαίρα του ύπνου, συγχρόνως αρχίζω και τ' όνειρο· κι' έχω την άπόλυτη συναίσθηση ότι ξ α ν α β ρ ι σ κ ο μ α ι σε δεύτερον γνώριμο τόπο· αυτός ο τόπος δέν είναι κάθε φορά, διαφορετικός είναι πάντοτε ο ίδιος, ή δεύτερη μόνιμη αίσθηση ζωής.

Ο καθολικώτερος χαρακτήρας που έχουν τά στοιχειά του όνειρου, είναι ή χ α λ α ρ ό τ η ς. Κρίση και φαντασία δέν έχουν, στ' όνειρο, τά όρια καθαρά· ο στοχασμός γίνεται άμέσως είκόνα. Και δέν υπάρχει αντίσταση για τίποτα... *Όταν άποκοιμηθώ στριφογυρίζοντας στο νού μου μια μισοτελειωμένη φράση, μόλις ξυπνήσω έχω την πρώτη έντύπωση πώς μέσα στ' όνειρο την ολοκλήρωσα. Μά είναι πλάνη. *Όσε φορές, κατώρθωσα να τά θυμηθώ όλα ά κ ρ ι β ώ ς, εύρηκα ότι τό χάσμα είχε μείνει, δίχως να γεμίση. *Όλα τά λόγια της φράσεως έρχονται πάλι στη μνήμη, μά τό κενό σημείο μένει κενόν. *Ο ύπνος και τό όνειρο τό είχαν άνεχθή... Δέν ξέρω πώς, ή επιθυμία εκεί παίρνει εύθύς τη θέση της πραγματικότητας.

Τ' όνειρο λοιπόν είναι για τ' όνειρο και τίποτα δέν έχει να χαρίση αληθινό στη ζωή. *Όμως για τον έαυτό του, —τό ξαναλέγω — είν' ένας σωστός κόσμος. Ξαναβρίσκει κανείς γ ν ώ ρ ι μ η σ ε ι ρ ά συλλογισμών, που ή έγρήγορη τους σταμάτησε· μά ξαναβρίσκει και τη νοτροπία τη ξεχωριστή που τους είχε σχηματίσει! Τοπία και άνθρωποι, ένδιαφέροντα, που στην έγρηγορη ζωή δέν ύπήρξαν, δέ φανερώθηκαν ποτέ...

Κι' έπειτα—γιατί όλα είναι άναμνήσεις των μεσαζοουσών στιγμών—έρχεται τό Μυστήριο. *Η μνήμη χάνεται. Κανείς δέ θά θυμηθή ποτέ τί είδε και για τί είχε ένδιαφερθή στις δύο τά μεσάνυχτα. Τά όνειρα βρίσκονται μόνο στο έμπα και στο έβγα του ύπνου. Τά όνειρα μοιάζουν με τά πρώτα και τά ύστερα βήματα περιπάτου που γίνεται έξω απ' την πραγματικότητα. *Όσο είναι κοντά της, κοινή γλώσσα, κοινές παραστάσεις. *Όταν ξεμακρύνης, συμβαίνει κάτι δλό-τελα διαφορετικό. Αυτό ή μνήμη δέν τό

συγκρατεί, μήτε επιθυμεί να τό έφράση.

*Αλλ' έκτός από τη χ α λ α ρ ό τ η τ α, τίποτε άλλο, νομίζω, διαφορετικό δέν έχουν αυτά τά όνειρα από τη ζωή. Δέν είναι στην ίδια όστι τό όνειρο είναι πραγματοποίηση επιθυμιών. Είναι κ' ή πραγματοποίηση φόβων. *Ο κίνδυνος, ή μεταμέλεια, ή εύθύνη έκφράζονται έπίσης ζωηρά στον ύπνο. *Υπάρχει και τηλεπάθεια στα όνειρα. *Υπάρχει κ' ή άβίαστη κατάτρωση των έντυπώσεων που, στη σπουδή της ήμέρας δέν πρόφθασαν να λάβουν άκέραια τη φυσική τους άνάπτυξη.

Τά όνειρα είναι, βέβαια, παιδιά της φαντασίας. Κ' ή φαντασία του ύπνου (του δικού μου τουλάχιστον) είναι τριών ειδών: ή μη χ α ν ι κ ή: βλέπω πράγματα παράξενα, άσύμμετρα, άπιστευτα, άχι όμως και ώραία· ή π ρ α κ τ ι κ ή: βλέπω πράγματα που μ' ένδιαφέρουν, που είναι δεμένα με τις ίνες της ύπάρξεώς μου και τους θεμελιώδεις μου στοχασμούς· μιλω·κάποτε μάλιστα άγορευώ, κινούμαι, τρέχω, κυνηγώ, πάσχω... Τέλος, έρχεται ή φαντασία ή α ί σ θ η τ ι κ ή: τά καθαυτό «όνειρα»! Βλέπω δρόμους κάποιας πολιτείας με θαυμαστά οικοδομικά μετ' ήμερηνη, όλιγάνθρωπη ζωή· βλάστηση στιλπνή, όπως οι χαλκομανίες των παλιών μου χρόνων· θάλασσες άπαρομοίαστα γαλάζιες. *Αυτά, τά όνειρα της αισθητικής φαντασίας, δέ μοιάζουν καθόλου με τ' άλλα. Αυτά με συνέχουν ολόκληρον. Με περνούν ολόκληρον με κύμα ευδαιμονίας· που δέν είναι θαρρῶ, ύλική. Αισθάνομαι την άνώτερη χαρά της ζωής μου, που (πολύ σπάνια) την δοκιμάζω και στην πραγματικότητα. Κάποτε, από στιγμές διαυγέστατου πρωϊνού ύπνου, κατώρθωσα να διατηρήσω τη συναίσθηση, ότι ά ν ά μ ε σ α στα όνειρα τά πρακτικά, πέρασε κι' ένα όνειρο αισθητικό. Μά τά πρακτικά, ξανάρθαν και τό σκέπασαν και εύπνησα με κείνα. *Έχω λοιπόν και θετική κι' άρνητική έντίληψη του πράγματος.

*Από πού πηγάζει κάθε μια απ' αυτές τις τρεις φαντασίες, δέν τό ξέρω. *Όσο για τον ύπνο πιστεύω πώς δέν είναι άδ ρ ά ν ε ι α, αλλά κι' αυτός λ ε ι τ ο υ ρ γ ί α του οργανισμού. Είναι κάποιο στοιχείο μέσα στον άνθρωπινον έγκέφαλο, που κ ο ι μ ᾶ τ α ι. Για τουτό ή έγκεφαλική άναιμία μού προξένησε πάντοτε άπνία. Τό έγκεφαλικόν στοιχείο δέν είχε τη δ ύ ν α μ η ν ᾶ κ ο ι μ η θ ῆ.

Ο κ. Άγγελος Τερζάκης

Μου είναι δύσκολο να ξεχωρίσω ποιά είναι ή πρώτη μου δυνατή παιδική θύμιση. Οι πρώτες θύμισες χάνονται πάντα στο όρθρινόν θαμπόφωτο της ζωής μας.

Είναι, σίγουρα, οι καλλίτερες, μά δέν έπιζούν. Ποι να τις ξαναβρούμε; Κ' είναι περισσότερο από βέβαιο πώς δέν ξαναπλάθονται. *Όμως αν θελήσω να ξεχωρίσω, με κάποια χρονική αυθαιρεσία άναπόφευκτη, μια, θά σημειώσω εκείνη που είχα περιγράψει κάποτε στο διήγημά μου: «Απρίλης». *Έχει δημοσιευθεί στο πρώτο φύλλο, της πρώτης περιόδου των «Νεοελληνικών Γραμμάτων» (Διεύθυνση Καρθαίου). Είναι από τον καιρό της έπιτροφής του στρατού από τους Βαλκανικούς πολέμους: Στην παραλία της πατρίδας μου, ανάμεσα στους ταλαιπωρημένους φαντάρους και τό χαζό κόσμο, μια ομάδα από τους πρώτους που φρουρεί τη σημαία. *Ο κόσμος ζυγώνει και την άνασπάζεται. Ζυγώνω κι' έγώ. *Η σημαία αυτή έχει καταντήσει ένα μισοκαμμένο κουρέλι κι' ο σημαιοφόρος που την κρατούσε· νέο παιδί· σκοτώθηκε. *Εγώ που ζυγώνω ν' άνασπαστώ, με τη σειρά μου, τό πανί δέν έχω μάτια παρά γι' αυτό. *Όμως, στην κρίσιμη στιγμή ακούω τη φωνή του ένός από τους λογχοφόρους φαντάρους: «Στά αίματα!» *Αληθινά: Πάνω στο κοντάρι ξεχωρίζω κάτι σκούρους λεκέδες. Κι' αντί να άνασπαστώ τη σημαία, τους άνασπάζομαι αυτούς. Είναι τά χνάρια από τά αίματα και τά μυαλά του παλληκαριού που την κρατούσε.

Βλέπω όνειρα συχνά, ίσως αδιάκοπα. Τά ξεχνώ ως τό μεσημέρι, τό πολύ, της άλλης ήμέρας. Και πρό πάντων, κανένα δέν μού ξανάρχεται ποτέ. Φαίνεται δέν κάνω για ύπερρεαλιστής... τό πολύ-πολύ να έχω δικαίωμα στον τίλο αυτό όταν του άφαιρέσει κανείς την πρόθεση. Τό καλλίτερο όνειρο, και που μάς έρχεται καθημερινά, είναι ή ζωή μας.

Ο κ. Γιάννης Σφακιανάκης

Οι έντυπώσεις που αφήσανε στην παιδική μά και στην κατοπινή μου ζωή μια κάποια άντιλαλιά, είναι σαν τις τονικές εκείνες αναλύσεις που συνχνοούμε στους πίνακες των πρώτων ίμπρεσιονιστών.

Με τον καιρό διαφοροποιήθηκαν τά χρωματικά επίπεδα σε έντυπωτικές ομάδες, απ' τις όποιες σήμερα ξεχωρίζω:

1) Τη γυναίκα 2) Τό νερό 3) Τη φωτιά. Θά νομίσετε πώς κανένα λογοπαίγνιο με τά τρία τουτα στοιχεία της δημιουργίας που στην άντίληψη του λαού άποτελούνε «τά τρία κακά του κόσμου...»

Και όμως οι πρώτες αυγινές ώρες, μού σημαδεύουν στο κούτελο την άνεξίτηλη αυτή πυρογραφία.

*Ένα ποτάμι που φύσκώνει απ' τους χειμώνες. *Ένα παιδικό προσωπάκι με άνοιχτά μαλλιά και μάτια θολά σαν τό

νερό της βροχής και ή φωτιά που καίει μια θεοσκοτεινή νύχτα τις δεντροσειρές. Ένα Ιδεόγραμμα έντυπώσεων στην προμετωπίδα μιās ανθρώπινης ζωής.

Γεννήθηκα κοντά σ' ένα ποτάμι, κάτω απόνα θολωμένον ουρανό παιδικών βλεμμάτων και το πρώτο πράγμα που αντίκρισα ανόιοντας τά μάτια μου στη ζωή ήταν μια πυρκαϊά που έκαie τά αγαπημένα μου δέντρα.

Το δεύτερο ερώτημά σας έχει την αφορημοσιά των παιδικών ερωτήσεων και μ' ένθουσιάζει. Μ' ευχαριστεί άκόμα για τον λόγο πώς ανταποκρίνεται όλοτελο στην πλάσμένη με τ' όνειρο φύση μου.

Η κριτική που με τόση αγάπη και σοφία αντίκρισε τις «Νύχτες μου χωρίς Δημιουργία» δέ λάθεψε, ανεξάρτητα απ' τις σχολές που με κατέταξε, στη διαπίστωση που κάνει ό Ντωντέ για τους νεορομαντικούς.

Τους λέει «rêveurs éveillés» που φέρνουν στους ώμους των τά όνειρα των γαλάζιων ήμερών.

Τά όνειρα των κλειστών βλεφάρων, άν τουτα μου ζητάτε, δέ μπορώ να σάς τά καθορίσω. Είναι σκιές που γλυτρούν. Μπορώ όμως να σάς μιλήσω για τά όνειρα εκείνα απ' τά όποια ό μεγάλος Νοβάλις έπλασε την άθάνατη φράση του:

«Die Welt wird Traum
der Traum Wird Welt»

«Η χτήση γίνεται όνειρο,
τό όνειρο γίνεται χτήση»

Είναι ή άρχή μου στην τέχνη και στη ζωή.

Ο κ. Γιώργος Κοτζιούλας

Η δυνατότερη παιδική μου έντύπωση μου έτιυχε όταν είμουνα δώδεκα χρονών. Είχα τελειώσει τό δημοτικό κι' ό πατέρας μου, φτωχός χωριάτης όπως είτανε, δίσταζε να με στείλει για γράμματα παραπάνου. Όλο τό καλοκαίρι βρισκότανε στά δυό: ή θά μ' έβανε στό έλληνικό σχολειό ή θά με μάθαινε τέχνη (πιθανώτατα τή μαραγκωσύνη, που ήταν και δική του). Όταν ήρθε του Σταυρού, που γίνεται στην Άρτα πανηγύρι μ' άγορά, με πήρε και κατεβήκαμε στην πόλη. Κοίταξε από δώ, κοίταξε από κεί, μά εκεί τά έξοδα για ένα μαθητή πέφτανε πολλά κι' έμας οι παράδες είταν μετρημένοι. Βρήκε κάπου μια παρατημένη κάμαρα χωρίς παράθυρα (που θά μπορούσε να τά βάλει μοναχός του) κι' έλεγε να με βάλει εκεί. Κατόπι όμως φοβήθηκε μή δέ τά βγάλομε πέρα στό φαί κι' άποφάσισε να μείνω μ' εκείνα που ήξαιρα. Βρισκόμασταν άπόξω από τό μπακάλιο ενός γνωστού μας όταν μου τό είπε. Έγώ τότε έπεσα άπάνου σ' ένα σακί με

φακές ή φασόλια και κρύβοντας τό κεφάλι σε κείνη τήν πραγματεία, χωρίς να σκεφτώ πώς αυτό δέν ήτανε σωστό, άρχισα να κλαίω. Ό πατέρας μου βλέποντας τά τόσα δάκρυα συγκινήθηκε και κατάλαβε πώς είταν μεγάλος ό ζήλος μου για γράμματα. Με μέρωσε λοιπόν όπως μπορούσε κι όταν γυρίσαμε πίσω στό χωριό φρόντισε να με βάλει είδος οικότροφο σ' ένα γειτονικό χωριό, που είχε κι' εκείνο έλληνικό σχολειό, με σκολάρχη ένα γύφτο από τήν Καλούτσιανη, άπόφοιτο τής Ζωσιμαίας. Πλερώναμε δεκαπέντε δραχμές δλες-δλες τό μήνα και κουβαλοόσε ή μάνα μου κάθε δεκαπέντε καλαμπόκι, φασόλια και τραχανά, φορτωμένη στην πλάτη της, μισή μέρα δρόμο. Έτσι έμαθα γράμματα έγώ.

Στην ηλικία που είμαι, σπάνια τυχαίνει να όνειρευτώ— ίσως έπειδή τώρα τά όνειρα τά βλέπω ξυπνητός— όταν όμως είμουνα παιδί, έβλεπα συχνά. Και τό συχνότερο από τά όνειρά μου είτανε φωτογραφίες πολλές, χιλιάδες φωτογραφίες, που τις έβανα στη σειρά και τις καμάρινα (αυτό γινότανε και στην πραγματικότητα με μια μικρή συλλογή που είχα κάμει), ή δραχμές που περπατούσα και τις μάζωνα από χάμου, πεσμένες απ' τήν τσέπη ποιός ξέρει ποianού μυθικού προσώπου, που δέν καταδέχονταν έπειτα να γυρίσει και να τις γυρέψει (φαίνεται πώς εκείνον τον καιρό άγαπούσα τά χρήματα περισσότερο από σήμερα).

Ο κ. Ηρακλής Μάλλωσης

Ποιός μπορεί να ξεχωρήσει και να καθορίσει, μέσα από τά σκοτεινά βάθη τής μακρυνης παιδικής μας ζωής, τήν πιο δυνατή του έντύπωση; Η μνήμη μας αλλάζει τις προτιμήσεις της κατά τήν ψυχική μας διάθεση κι' ένω σε κάποιες ώρες μας ζωντανεύει έπίμονα ένα παλιό περιστατικό, μόλις ίκανοποιηθή ή ψυχική ανάγκη και περάσει ή κρίση, τό θάβει για να μάς φέρεi άλλο στό νού, ως που να τό αντικαταστήσει και κείνο με κάτι άλλο. Τήν ώρ' αυτή που γράφω, θαρρώ πώς ή πιο δυνατή παιδική μου έντύπωση ήτανε τό πρώτο πέραςμα του Νείλου, που τόκανα με τή βοήθεια μεταψών μεπετουβίων, κοντά στην έκβολή του, που είναι τά εργοστάσια-διυλιστήρια. Είχα μείνει με τήν έντύπωση πώς εκεί κάπου κοντά τελείωνε ό κόσμος. Εκεί που κυλούσε μπροστά μου έπιβλητικός ό ζωοδότης βασιλιάς τής Άφρικής ξαφνικά έξαφανίζονταν, εκμηδενίζονταν, έχανε τήν αίγλη του, σά να τον ρουφοόσε κάποιο τεράστιο στόμα. Ήταν ή θάλασσα ή πλατεία, μά έγώ θαρρούσα πώς ήτανε τό χείλος μιας άβύσσου.

Η ΓΝΩΜΗ ΜΑΣ

Η έρευνά μας

Δέ μπορούμε να ξαίρουμε κι' άδιαφορούμε ίσως για αυτό, ποιά άπήχηση θά μπορούσε να βρει στους διανοούμενους ή έρευνά μας. Τά ψυχαναλυτικά και ψυχολογικά προβλήματα που έχουμε ύπ' όψει μας να θέσουμε στη διάθεση μιας μεγάλης μερίδος του φιλολογικού και καλλιτεχνικού κόσμου με τον τρόπο του ερωτηματολογίου, μάς δίνουν τό θάρρος να πιστέψουμε πώς ή έρευνά μας δέν ήταν άσκοπη και σ' ένα τόπο μάλιστα που έλάχιστα γνωρίσματα έχουμε τής βαθύτερης κ' έσώτερης άνησυχίας του, αλλά πώς έχοται να έρευνήσει και να εξετάσει τήν ψυχοσύνθεση και τήν ιδιοσυστασία του μεταπολεμικού νεοέλληνα διανοούμενου. Ν' αποκαλύψουνε τον «δεύτερο» έαυτό μας, αυτόν που κυρίως αισθανόμεθα να μάς κυριαρχεί και να μάς δολκληρώνει.

Έμεις, με τήν κατεύθυνση που τεινουμε οριστικά να καθορίσουμε, παίρνουμε θέση στον κύκλο των ερωτημάτων αυτών που θά σχεδιαγράψουμε με τά κατοπινά μας φύλλα. Στο τεύχος αυτό υποβάλλαμε τά δυό πρώτα ερωτήματα: Ποιά ήταν ή πρώτη σας δυνατή παιδική έντύπωση; τό πρώτο, και: Νά διηγηθείτε ένα όνειρο που τό βλέπετε και σās επανέρχεται συχνά, τό δεύτερο. Είναι βέβαιο πώς κάθε φορά που θά εξαντλούμε τά ερωτήματά μας, ειδικός συνεργάτης του περιοδικού μας θά δημοσιεύει τά πορίσματά του που θ' άποτελούν πραγματικές μελέτες του αιώνιου προβλήματος των ψυχικών λειτουργιών.

Η άνθολογία μας

Ό εκλεκτός φίλος και συνεργάτης μας κ. Νίκος Καλαμάρας, κατά παράκλησή μας, μάς απέστειλε —κατ' έπιλογήν του,— στίχους από τό έργο του ρομαντικού ποιητού Άχιλλέως Παράσχου.

Έχουμε τήν αντίληψη πώς και στα έργα των παλαιότερων μας πεζογράφων ή ποιητών, υπάρχουν στοιχεία ίκανά ν' ανταποκριθούν στο πνεύμα και στη νοοτροπία τής σημερινής μας εποχής. Μια χριτική τοποθέτηση με συγχρονισμένο κι' ελεύθερο πρίσμα, μπορεί να δώσει αυτό που σήμερα έπιζητούμε.

Οι σελίδες αυτές τής Άνθολογίας μας θά μείνουν άποκλειστικά στη διάθεση των άναγνωστών μας και φίλων που θά μάς στέλνουν τήν συνεργασία παλαιότερων ποιητών και πεζογράφων, θά αναφέρεται δέ πάντα τό όνομα του άποστολέα.

Τό πέμπτο τεύχος

Παρακολουθούμε με ζωηρό ένδιαφέρον τήν κίνηση που άρχισε να δημιουργείται και στη χώρα μας με τό γνωστό υπερρεαλιστικό κίνημα στην τέχνη. Για να συντελέσουμε και μετς

στην επιτυχία της και να προσφέρουμε μια θετική συμβολή στο σκοπό της, αποφασίσαμε τό πέμπτο μας φύλλο να τό αφιερώσουμε έξ ολοκλήρου στον Υπερρεαλισμό.

ΣΧΕΔΙΑΣΜΑΤΑ

ΠΡΟΣ ΑΝΑΖΗΤΗΣΗ ΜΙΑΣ ΠΑΙΔΙΚΟΤΗΤΑΣ

«Δώσε μου πίσω τά έξη πρώτα
παιδικά μου χρόνια και σου
χαρίζω τά υπόλοιπα».

ΚΙΠΛΙΚΚ

Άς αφήσουμε τό ρεβιζιονισμό των ήμερών μας ν' αναζητά μια γενική άναθεώρηση πάνω στα αισθητικά προβλήματα και άς δούμε ως πόσο ή άμεση παρατήρηση τής ζωής μάς βοηθεί να ξαναβρούμε κάτι που τό νομίζουμε τελειωτικά χαμένο. Στοχάζομαι πώς για αυτή τή δουλειά, θά μάς ήταν πιο χρήσιμη μια παιδική τραμπάλα από έναν μύτο τής Αριάδνης, ένα τυχαίο μά συνειδητό κύτταγμα στη μέσα και γύρω μας ζωή, από μια όποια κλειδα θεωρητικής γλωσσολογίας.

Ό Άριστοτέλης προτού περάσει στα «Μετά τά φυσικά» είχε συντάξει τά «Φυσικά» και ό Μιλήσιος Θαλής έκανε περίπατο στην άκροθαλασσία όταν ανακάλυψε τήν άρχή τής ζωής στο νερό.

Τό δένδρο τής σοφίας έχει τις ρίζες του βαθειά χωμένες στη γή.

Τό «μήλο» του Νεύτωνος ή ό «κρυφτούλης» του Σπένσερ δέν είναι ούτε άρχή ούτε τέλος είναι κάτι έξωμεθοδικώτερο και πιο άποκαλυπτικό.

Γύρω από μια μαρμαρίνη πισίνα παίζει ένας δημόλιος παιδιών.

Ποιός μπορεί ν' άμφιβάλη πώς απ' τό παιχνίδι των μικρών αυτών κορυβαντιώντων δέν είναι εύκολο να βγεί μια άρχή συνθετοαναλυτική;

Μια άμεση θεώρηση μάς φέρνει πάντα μπρός στην αισθητική πράξη και στην πηγή της, στο χριτήριο της. Είναι ή στιγμή που ό καλλιτέχνης αναζητεί, όπως είπα, κάτι που τό έχασε ή που νομίζει πώς τό έχασε. Αυτό τό κάτι είναι ένας «εαυτός» μικροσκοπικός, πνιγμένος μεσ' στα όλοένα αυξαντα συμβατικά πλέγματα, ένας πυρήνας πρωτογενής άπ' όπου εκπορεύθηκε ή παγκόσμια ούσία, μια όμφαλική άρχή τής άνηρωπότητος: Τό παιδί.

Ό καλλιτέχνης λοιπόν ψάχνει ξανά για τή χαμένη του παιδικότητα—γιατί όχι κάθε άνθρωπος, γιατί ναίνα καίχημα μονάχα στον καλλιτέχνη;—που θά πη, αναζητεί τον έαυτό του τό γνήσιο.

Είναι ίσως ή πρώτη φορά στην ιστορία των ανθρώπων που νοιώθουν να τους γίνε-
ναι άνυπόφεργο τό γνύμα κι' αρχίζουν ένα

άπολετισμό για τον καθαρό τους, για να μπορούσαν επί τέλους να πουν: «εμείς ήμαστε».

Το παιδί στάθηκε ό εαυτός μας ό γνήσιος και δέν ύπήρξε έποχή πού ν' άδιαφόρησε στό σύμβολο τούτου τού εξαγνισμού και τής άλήθειας. Η παιδικότητα έχοντας άμεση σχέση με τήν άλήθεια γίνεται ξανά άντικείμενο αισθητικής ανάγκης στό έδαφος τών ψυχολογικών άναζητήσεων.

Όσόσο αυτή ή παιδικότητα έχει παρεξηγηθεί σέ βαθμό πού ή μεταχείριση τού όρου νά καταντά μιá άφελής νεολογία. Δέν έξετάζουμε πόθεν ή σύγχυση. Είναι φανερό πώς ό τύπος επικαλύπτει μιάν ουσία. Αυτή μάς ενδιαφέρει.

Ό ταυτισμός ειλικρίνειας και παιδιού κάνει μερικους έρευντάς νά διερωτώνται: Μά τι είναι λοιπόν ειλικρίνεια και πώς τήν μετρούμε; Ύστερα με τήν ίδια άτομικοψυχολογική μέθοδο πασχίζουν ν' άντικρύσουν τó ζήτημα πάνω στό έργο τής τέχνης. Τό αποτέλεσμα είναι πολλές φορές νά φανερώνεται μιá άπαράδεκτη τάση σχετικά με τήν ύπαρξη άγώνων στοιχείων στη ζωή τού παιδιού καθώς και στην τέχνη τού πριμιτιβισμού.

Πρώτ' άπόλα, για τήν ώρα τούλάχιστο, δέν τίθεται ζήτημα «καθαριότητας» και ύστερα δέν πρέπει νά μάς διαφεύγει ό τρόπος με τόν όποιο άντιδρούν τά δυό αυτά συγγενικά πλάσματα, παιδί και καλλιτέχνης. Ακόμα είναι γνωστό πώς στην τέχνη, τά πράγματα συμβαίνουν κατά έναν ιδιογενή τρόπο πού καθορίζει τόν χαρακτήρα τής αισθητικής φόρμας. Τό παιδί στόν κόσμο τού μη έγώ ένεργεί άνατακλαστικά πάνω στό ίδιο μας έγώ και πώς βοηθεί νά βρούμε τήν παιδικότητα μας πού θα μιή στη ζωή τής φόρμας, για νά τήν εκφράσει, διαποτιζοντάς τήν με τό άγνότερο φώς.

Συχνά άκούμε πώς, ό αισθητικοί κανόνες ζημιώνουν τήν άλήθεια τού αισθήματος και ρίχνεται τό σύνθημα για άπλοποιημένες ή για λιγώτερο αισθητοποιημένες φόρμες. Άλλο ζήτημα τούτο, πού στέκει χρέος στους ειδικούς νά τό ξεετάσουν, όσόσο πρέπει νά γίνη κατανοητό, πώς δέν υπάρχει φόρμα αισθητική ή άναισθητική πού νά στέκει έξω άπό τόν άνθρωπο. Άρα ποιá είναι αυτή ή «άναισθητικότητα», έκτός άν έννοούν μ' αυτήν έναν πριμιτιβιστικό παιδισμό, καθώς άρρασκονται νά τόν άποκαλούν;

Έγώ νομίζω πώς ένα πράγμα δέν έχουμε καταλάβει: έξω και παρ' όλους τούς -ισμούς υπάρχει ή τέχνη. Φυσικά δέν έχω άντίρρηση πώς ή επιστήμη τής τέχνης έχει ανάγκη άπό μιá τεμινολογία θεμιμένη κατά σύμβαση όμως δέν είναι σπάνιες όι φορές πού ξεκινάμε άπό τήν άπλή τούτη «σημαντική» για νά καταλήξουμε σ' αυτήν.

Και τώρα για νά ξαναγυρίσουμε στην άρχή τού ζητήματος. Πρέπει νά έχουμε ύπ' όψει πώς πίσω άπ' τόν όρο θα βρούμε τό πράγμα πού μάς άπασχολεί και πού στην παρούσα περίπτωση δέν είναι άλλο άπ' εκείνη τήν άναζητούμενη παιδικότητα μας.

Ξαναφέροντας στην επιφάνεια αισθητικά και ψυχολογικά προβλήματα, πού μπήκαν έδω κι' ένα ή περισσότερους αιώνες και τό σπουδαιότερο, μεταφυτεύοντας αυτά στην Ελλάδα τού καιρού μας έχουμε χρέος νά τό δούμε κάτω άπόνα διαφορετικό ούρανό κι' άνάμεσα άπό ψυχικό ιδιαίτερο πρίσμα. Αυτό τό κρύσταλλο τής ελληνικής ψυχής, πού τό θάμπωσαν όι περασμένοι καιροί άρχίζει λίγο - λίγο νά καθαρίζει και μιá αιθρία σημαδεύεται στόν ούρανό μας. Βέβαια, είμαστε ακόμα πολύ μακριά, κι' ούτε υπάρχει τρόπος νά φθάσουμε τό γρηγορώτερο σέ τέρατα, αυτό πού για τήν ώρα μάς ενδιαφέρει είναι τό φώς. Χαμένοι στό σκοτεινά τριόδια τών άναζητήσεων διψούμε άπό μιá σταλιά φώς. Και όμως τό φώς είναι μέσα μας, και είναι τούτο ένας άπλός παιδικός έαυτός. Όταν ρωτήσανε κάποτε τόν Γαλάνη ποιá στάση πρέπει νά κρατεί ό καλλιτέχνης μπρός στό άντικείμενό του, είπε: «στάση παιδιού». Άλλοι ποιητές τό είπαν πολύ πρωτότερα άπ' τόν φημισμένο μας ζωγράφο: αυτός μάς τό ξαναθύμισε. Ό Ρεμπώ λέει για τήν ποίηση πώς είναι τούτη δω ή «άνευρεση τής παιδικότητας» και δέ θυμάμαι τίνας είναι ή φράση... «είμαστε τά παιδιά τών σαράντα ετών».

Γίνεται φανερό πώς ό όρος «παιδί» είναι δηλωτικός «συστηματικής» έννοίας, πώς πίσω άπ' αυτόν υπάρχει τό «πράγμα» στην ουσιώδη μορφή του.

Τό πνεύμα κινήθηκε πάντα μέσ' σ'ιά πλαίσια μιáς πραγματικής άναζήτησης.

Παιδί στη γλώσσα τής φόρμας σέ άπ' εύθείας σχέση με τήν έκφραση τού ανθρώπινου, τού άποκαλυπτικά άνθρώπινου. Όι περασμένες γεννιές πού κινήθηκαν τότε σ' έναν καντανικό dualισμό, τότε σ' έναν ματεριαλισμό, μιá άνομιστικό ή διαλεκτικό, στάθηκαν έξω άπ' τήν άληθινή φύση.

Σήμερα δέν υπάρχει διάκριση άφού όλο τό άπειρο κλείνεται στην καρδιά μας, άφού είμαστε μικρόκοσμος, μαζί και μακρόκοσμος, φύση και ύπερφύση.

Τό παιδί είναι μέσα μας σέ τέλεια έκφραση, σέ πληρότητα ρυθμών, και δέν είναι μόνο μέσα μας, είναι και γύρω μας.

Τό παιδί, άς άρχίσουμε άπό εκεί, άς τό παρακολουθήσουμε στό παιχνίδι του και θα βρούμε τό πρώτο στοιχείο τής τέχνης, τό ρυθμό, άπλή κίνηση και σύνθετη πλαστική είκόνα.

Γύρω άπό τή μαρμαρίνη πσίνα τού κήπου τών Μουσών είναι μαζεμένοι δέκα μικροί κορύβαντες. Άς τούς προσέξουμε.

Σαλπίζουν τό ξύπνημα μιáς καινούργιας τέχνης.

ΓΙΑΝΝΗΣ Γ. ΣΦΑΚΙΑΝΑΚΗΣ

ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ

Ζήση Οικονόμου: «Τοπεία» (Ποιήματα)

Ό κ. Οικονόμου παρουσιάστηκε στην άρ-

χή με μιá ζηλευτή ικανότητα μ' ένα θάρρος και μιá πίστη, πού ξαίρει νά συλλαμβάνει και νά εκφράζει όλες τις ζωτικές εκδηλώσεις τής σύγχρονης ζωής και νά διατηρεί δημιουργική και τήν πιό γόνιμη άνάταση μπρός τά εμπρός, πού σχεδιαγρφε και σφυμομετρεί τήν έποχή μας. Τις εκδηλώσεις αυτές τις άντιμετώπιζε σά μιá ζωντανή και σφύζουσα ένότητα, μέσα στην όποία διεκρίνε τόν ιστορικά συνεχή άγώνα πού διεξάγουν τά άντιφατικά στοιχεία πού τήν άποτελούν και πού χωρίς αυτόν τόν άγώνα θα ήταν άδύνατα νά τήν κατανοήσουμε. Έπαιρνε θέση συμμετέχοντος μαχητή μπρός στόν καθολικόν αυτόν άγώνα, πού διερμήνευε και αξιολογούσε πιστά τήν κοινωνική ύπόσταση τού συγχρόνου ανθρώπου. Τοποθετούσε τόν έαυτό του σάν ένα άναπόσπαστο μόριο, πού δρώ και κινείται μέσα στόν ίδιο κοινωνικό κλοιό και κατά συνέπεια τόν αισθανόταν σάν ένα δυνατό δημιουργικό της παράγοντα. Έδιδε ζωτικότητα κ' έκφραση στίς γερές άναπλάσεις τής κοινωνικότητάς του και καταπατούσε θανάσιμα τίς άντιδραστικές έξορμήσεις τών άνιμαχόμενων στρατοπέδων. Κοινωνικοποιούσε τό συναίσθημα και δημιουργούσε μιá «ζωντανή» τέχνη πού συγκινούσε πλατύτερα κ' έπαυε πανανθρώπινο χαρακτήρα. Η ποίησή του εκκλίνει όλα τά γνωρίσματα τής άνησυχίας τού μεταπολεμικού άνθρώπου και έτεινε νά άγκαλιάσει οικουμενικά τόν άνθρωπο και τήν πνευματικότητά του. Ύπηρχεν όμως άπό τήν πρώτη του έξορμήση, μιá διαφορά πού διάνοιξε άκόμη περισσότερο με τήν τελευταία του αυτή συλλογή. Και ή διαφορά αυτή έντοπίζεται κυρίως στό περιεχόμενο: γιατί θάταν τελείως άδύνατο νά χωριστεί μηχανικά και νά θεωρηθεί σάν κάτι τό άπόλυτα άνεξάρτητο πού ύπήρχε στην ποίησή του. Έτσι έξηγείται τό άγέρφωτο χάσμα πού υπάρχει στην ποίηση τού κ. Ζ. Οικονόμου, με τήν άσταθή ιδεολογική ισορροπία του. Είναι πιθανόν όι άναζητήσεις αυτές, ή παραπαίουσα πίστη του και ό έσωτερικός άνησυχίας του, νάνα άπόρροια μιáς χρονικής έναλλαγής, πού παρουσιάζεται διαφοροποιημένη κάθε στιγμή, με νέες άπαιτήσεις, με νέες δυναμικότητες. Έμεις όμως όφείλουμε νά διατηρούμε τις συγκροτημένες δυνάμεις μας σέ μιá συνεχή υπερδιέγερση, σέ μιá επιταχτική επιφυλακή, τόσο μεγάλη, όσο εύρύτερο είναι τό περιεχόμενο και πολύπλευρος ό άγώνας μέσα στόν όποιο βρεθήκαμε. Η άτομική αξία παραμένει συχνά σέ μιá στασιμότητα, πού δέν καταρθώνει, χωρίς τήν συμπαγή ένότητα, νά προσφέρει τίποτα τό ύπολογίσιμο κι' αξιολογικό. Μιá τέτοια άφαιρέση, πού παρουσιάζει ό κ. Οικονόμου στην ποίησή του, είναι κάτι τό έντελώς άκατανόητο, πού άδυνατούμε νά τήν εκτιμήσουμε άν δέν τήν συσχετίσουμε πρώτα με τό περιβάλλον μέσα στό όποιο ζει και κινείται.

Και ή φυγή μας άπό τήν ανθρώπινη δράση, άπό τό περιβάλλον μέσα άπό τό όποιο τροφοδοτούσαμε και διαμορφώναμε τις ικανότητάς μας, εκφράζοντας ό,τι βαθύτερο και

ζωτικό έχει ό έαυτός μας, άποτελεί μιάν άνυπολόγιστη καταστρόφη.

Έπειτα ή νέα του άδυναμία έγκείται στό στένεμα τού έσωτερικού τού κόσμου, στό όποιο ό νέος τρόπος θεώρησης τής ζωής, άναγκάζει τόν έαυτό του νά ύποβληθεί. Η έλλειψη πίστης στη ζωή, οδηγεί άναπόφευκτα στην άγνηση τού μετασχηματισμού της και στην όλοκλήρωση τών μορφών της. Ό υπερτροφικός έγωκεντρισμός του πού θα μπορούσε νά δώσει δείγματα τής νέας του κοσμοθεωρίας, άντλούσε τή δύναμή του άπό μιá πίστη καθόλου άτομική, όπου ό κ. Οικονόμου θα μπορούσε άνετα νά δημιουργήσει μιá τέχνη πού νά συγκινεί και νά εκφράζει τά δυνατό της πετάγματα μέσα στη ζωή.

Τά «Τοπεία» δέν παρουσιάζουν τό ενδιαφέρον πού ελπίζαμε άπό τή νέα συλλογή τού κ. Οικονόμου. Δέν έχουν κανένα ζωντανό στοιχείο μέσα τους, πού νά εκφράζει τήν άγωνία, τήν άνησυχία και τόν δημιουργικόν άγώνα πού διεξάγει ή έποχή μας. Τό μόνο πού θα μπορούσαμε νά πούμε, ένδεικτικό τής νέας του στροφής, είναι πώς στά τραγούδια του ό άναγνώστης θα μπορούσε νά βρει μερικά «συνήθεια» στοιχεία σουρρεαλισμού, άλλα κι' αυτό είναι τόσο άμφισβητήσιμο, για τό λόγο πού ό κ. Οικονόμου δέν ύπήρξε ποτέ υπερρεαλιστής.

«Ν. Φ.»

ΤΟ ΘΕΑΤΡΟ

Βασιλικό Θέατρο, Βιλντράκ. «Υπερωκεάνειο Τενάσιτ»

Φαίνεται πώς έφέτος τό Βασιλικό Θέατρο άγωνίζεται καλά νά μάς παρουσιάζει κατά ένα περίεργο τρόπο, τά πιό άσήμαντα και τά πιό ισχνά έργα. Η μιá άποτυχία στην έκλογή τού ρεπερτορίου, διαδέχεται τήν άλλη πού είναι χωρίς προηγούμενο. Τί διάβολο! Δέν υπάρχουν έργα και πρό πάντων έλλειψαν άπ' τόν τόπο μας τά έργα τά Έλληνικά; (έξαιρούμε έδώ τούς κ. κ. Ξενοπούλους, Μελάδες και Συναδινούς, πού δυστυχώς αυτά σήμερα έχουν τήν άποκλειστικότητα τής εκμετάλευσης). Υπάρχουν τόσοι νέοι με ταλέντο πού παραγκωνίζονται και παραγκωνίζονται συστηματικά άπό τούς κυρίους Ντελαϊλάμηδες τού θεάτρου. Κι' όμως έχουν τό θάρρος όι κύριοι αυτοί, νά μιλάνε για «έξυγανση» και για τήν «ύποστήριξη» δήθεν, τού Νεοελληνικού Θεάτρου, ενώ τόχουν όι ίδιοι άποτελεμάτως. Πού θα καταλήξει αυτή ή φορική στική κωμωδία; Πολ' ές φορές είχαμε θέσει τό ίδιο έρώτημα. Κανείς δέν μάς άκουσε. Ούτε θα μάς άκούσει. Τό ξέρουμε πολύ καλά και φρονάζουμε καμμιá φορά σέ αυτούς πού «κάνουν» πώς δέν μάς άκοίν. Άλλά όπως νάνα τό πράγμα, έμεις δέ θα πάψουμε ούτε για μιá στιγμή, νά τούς θεωρούμε ήθικά ύπευθύνους, για τή φάρσα πού παίζεται εις βάρος μας. Σέ βάρος όλων τών νέων θεατρικών συγγραφέων. Και παίρνουμε παράδειγμα άπό τό έργο τού Βιλντράκ.

Τὸ ὑπερωκεάνειο «Τενάσιτυ» δὲν εἶναι μονάχα σχινοτενές, μονότονο, κουραστικό, με διαλογικό στοιχείο χωρίς δράση, μὰ καὶ σὲ ὅλη του τὴν τεχνική, τὴν θεατρική διαρhythμισμό, εἶναι ἕνα ἔργο επιπόλαιο, γραμμένο σχεδὸν στὸ γόνατο. Τέτοια ἔργα, σὰν τὸ ὑπερωκεάνειο «Τενάσιτυ» ἢ σὰν τὸ κούφιο παραμῦθι τῆς «Τουραντώ», εἶναι ἀντίκρουσε τὴν ἀπελπιστική ἀστυρότητα τῶν προσφασσῶν μας, μαζὺ με τὴν παραπομπή τοῦ ἔργου του «στὸ καλάθι τῶν ἀχρήστων». Βέβαια οὔτε λόγος νὰ γίνεταί καὶ γιὰ νὰ παρουσιασθεὶ κανένας σήμερα στὸ νεοελληνικό μας θέατρο, τὸ λιγώτερο πρέπει νὰ ἀνωτέρως ἀπὸ τὸν Σαίξπηρ! Πολὺ καλά. Αὐτὸ λέγεται **ἀστυρότητα κριτικής**. Μάλιστα!

Γιὰ τὸ ἀνεβασμα τοῦ ἔργου, δὲν μπορεῖ κανεὶς παρὰ νὰ σημειώσῃ μιὰ ἐπιτυχία στὸ ἐνεργητικό τοῦ ... Ροντήρη. Ἡ συνολικὴ ἐρμηνεία ἀπὸ τοὺς ἠθοποιοὺς ἀμεμπτή. Καλλίτερος ἀπὸ τοὺς ἐρμηνευτές, ὁ κ. Γληνός. Ἐδῶς ἕνα ὑποδειγματικό τύπο τολμηροῦ ἀποφασιστικοῦ, λίγο κατεργαρό καὶ «καπάτσου» ἀνθρώπου, στὸ ρόλο τοῦ Μπαστιέν. Ὁ ἀντίθετος τύπος τοῦ ὄνειροπόλου καὶ αἰσθημακοῦ Σεγκάρ ἀποδόθηκε ἀπὸ τὸν κ. Δενδρακοῦ συγκαταλημένα. Ὁ Βεάκης στὸ ρόλο τοῦ Ἰμπάμα Ἰντου καλός, παρ' ὅλη τὴν ὑπερβολικότητά του σὲ μερικά σημεία ἢ κ. Μιρόλάντα, ὅπως καὶ ἡ κ. Ἀλκαίου, πολὺ καλές.

Γιὰ τὴ σκηνοθεσία ὑπάρχει μιὰ μικρὴ ἀντίρρηση. Ὅπως ἄλλοι σὲ τὸνιστήκα καὶ ἀπὸ τοὺς κριτικούς τῶν ἐφημερίδων. Τὸ πανδοχεῖο ἐνὸς λιμανιοῦ, δὲν μποροῦσε νὰ παρουσιάσῃ τὸ θέμα ἐνὸς κομποῦ καὶ ἀριστοκρατικοῦ μπάρο ὅπου τὰ πάντα ἐκεῖ δὲν ἐπρόδιδαν παρὰ τὴν ἐκξεζητημένη ἐπιμέλεια. Πάντως δὲν μποροῦμε νὰ κατηγορηθοῦμε ἐμεῖς ὅτι ζητάμε «ψύλους στάχουρα». Τὸ ἀντίθετο, νομίζουμε πὼς τὸ ἔργο θὰ κέρδιζε περισσότερο σὲ ἀλήθεια, εἶναι ἀποδιδόταν ἢ ἀκλόσφαιρα ἐνὸς ναυτικοῦ πανδοχείου Ὁ κ. Κλώνης θὰ μποροῦσε νὰ κάνει μιὰ βολτίτσα στὸν Πειραιᾶ ἢ κάπου ἄλλου, νὰ ἐρχόταν σὲ ἐπαφὴ με τὰ κέντρα πού συχνάζουν οἱ ἀνθρώποι τοῦ λιμανιοῦ, γιὰ νὰ μᾶς δώσῃ μιὰ πιστότερη ἀναπαράσταση προσαρμοσμένη πρὸς τὸν πολὺ στὴ φύση τῶν πραγμάτων. Μὰ αὐτὴ ἢ ἀντίρρηση δὲν εἶναι οὔτε ἢ μοναδική, μὰ οὔτε καὶ ἢ οὐσιαστική.

ΚΩΣΤΑΣ ΘΡΑΚΙΩΤΗΣ

Η ΜΟΥΣΙΚΗ

Γεώργιος Θέμελης

Ἡ τελευταία συναυλία τῆς Συμφωνικῆς ὀρχήστρας σημείωσε ἀρκετὴ ἐπιτυχία ἀπὸ ἀποψη συρροῆς κόσμου πού ἤρθε περισσότερο γιὰ ν' ἀκούσῃ τὸν ἐξαιρετὸ τυφλὸ Ἑλληνα πιανίστα Γεώργιο Θέμελη, παρὰ γιὰ νὰ παραθεθεῖ στὴν προτελευταία συναυλία τοῦ Ὁδείου Ἀθηνῶν. Τὸ πρόγραμμα ἀρκετὰ ἐκλεκτικὸ στὸ εἶδος του με μιὰ χαριτωμένη ποι-

κίλια σημείωνε τὸν κύκλο του ἀπὸ τὰ μέσα τοῦ 17ου αἰῶνα ὡς τὴ σημερινὴ ἐποχὴ κλείνοντας μέσα σ' αὐτὸ τὸ διάστημα τῶν τριῶν αἰώνων, τις τέσσερες χαρακτηριστικὲς μορφές πού ἀνήκουν στὴν ἐποχὴ τῆς μουσικῆς ἀναγέννησης: τοῦ κλασικισμοῦ, ρομαντισμοῦ, καὶ τῆς σύγχρονης μουσικῆς. Παρ' ὅλ' αὐτὰ με συγκινεῖ περισσότερο ἢ ἐμφάνιση τοῦ διακεκριμένου καλλιτέχνη πού με τὴν συμπαθητικὴ ἀπλότητά του κατόρθωσε νὰ συγκινήσει τὸ ἀκροατήριό του διπλᾶ: μιὰ με τὴν ἰδιόζουσα μαστορία του, καὶ μιὰ ὡς ἀνθρώπος πού πλησίασε τὴν τέχνη με στοργὴ καὶ κατάνυξη. Κι' ἢ συγκίνησή μου αὐτὴ εἶναι ἴσως συνέχεια ἐκείνης τῆς δυνατῆς πού ἐνωίωσα βλέποντας τὸν νεαρότατο πιανίστα νὰ βγαίνει στὴ σκηνὴ ὀδηγημένος ἀπὸ τὸ μαστρο κύριο Φιλοκτήτην Οἰκονομίδη με τὸ ἀφέλές παιδικὸ του χαμόγελο στὴ μορφὴ του πᾶνω στὴν ὁποία ἀσφαλῶς ζωγραφίζεται ἀνάγλυφα κ' ἢ ὠραία του ψυχῆ. Τὸ χαμόγελό του φαίνεται νὰ φωτίζεται ἀπὸ τὸ θεῖο καὶ γλυκὸ τῆς μουσικῆς φῶς πού ἢ φύση τοῦ χάρισε ἀπλετο σὰν νὰ θέλει νὰ ἐναντιωθεῖ στὴ μοῖρα τῆ σκληρῆ καὶ ἀστοργῆ πού τόσο ἀσπλαχνα τὸν κτύπησε στὴν πολυτιμότερή του αἴσθησι. Ἡ πολυτιμότερη αἴσθησι... Ἐνῶ παίζει νομίζει κανεὶς ὅτι ὀδηγεῖται ἀπὸ τὴν ἀκαθόριστη τοῦ ἐνοραματισμοῦ καὶ τῶν συναισθημάτων ὑπεραίσθησι ἢ ὁποία παρακολουθεῖ τὸν ὑπέρτερο κόσμο τῶν μυστηρίων τῆς θείας τέχνης, εἰσδύει μέσα σ' αὐτὰ τῆς ξεσχοίζοντας πέρα ἀπ' τὸν κόσμο τῶν κοινῶν αἰσθήσεων, τοὺς πέλους πού σκοτεινοὶ καὶ πυκνοὶ τὴν περιβάλλουν γιὰ ν' ἀγκαλιάσῃ τις ἐξοχώτερες καὶ ἰδανικότερες μορφές τοῦ ὠραίου. Παρακολουθῶντας τον στὸ παίξιμο του νοιώθουμε περισσότερο πόσο βαρὺ ὑπῆρξε τὸ ἀντάλλαγμα, πού σὰ μιὰ ὑπέρτατη φύσι, ἔδωσε στὰ ὅσα ἔλαβε, πᾶν ὄλο βέβαια πού στὴ γλαστῆ μορφὴ του ὅπως τὸν βλέπουμε στὴν ἀρχὴ δὲν μποροῦμε νὰ διαγνώσουμε τὸ πλάτος καὶ τὸν ὄγκο τῆς ἀκατάβλητης θέλησῆς του πού σίγουρα κ' ὄχι πολὺ ἀργά, θὰ τὸν φέρει στὸν δρόμο τῆς δόξας πού πρόθυμα θὰ τὸν ἀγκαλιάσει. Γι' αὐτὸ καὶ δὲν τὸν ἐξετάζουμε ἀπλᾶ καὶ μόνο σὰν πιανίστα, με τὴ συνηθισμένη προχειρότητα κρινόμε τὸν ἀνθρώπο με τὴν ἐξέχουσα ὑπόστασι, τὴ μεγάλη καὶ ποικιλόμορφη ψυχὸσύνθεσή του, πού με τὸ βαθύτερο στοχασμό, τὸν ἐσώτατο μυστικισμό, τὴν κεντρικὴ του θέλησι, βρίσκει τὸν δύσκολο δρόμο, ἀνοίγοντας διάβασι μέσα στὴ σκληρῆ πάλῃ τῆς τιτανικῆς διαμάχης. Εἶναι αὐτὸς ὁ κουραστικὸς δρόμος πού φέρνει στὴ χαρὰ τὴν ἀπολύτρωσι. Κι' αὐτὴ ἢ χαρὰ εἶναι ἢ πρὸ ὀλοφάνερη ἐκφρασι τῆς περιφρόνησι πού ἐκδηλώνει γιὰ τὴν ἀδυσόπητη μοῖρα: εἶναι ἢ χαρὰ στὴν ὁποία ἢ ἀδιαφορία, με τὴν πολυτιμότερη ἔλλειψη χαρίζε σ' αὐτοὺς τοὺς ἀνθρώπους τὸ ἀξίωμα τῶν ὑπερανθρώπων. Φυσικὰ τὸ νοιώθουμε πὼς μέσα σ' αὐτὴ τὴ χαρὰ ξεσπάει μαζὺ με τὴν αὐθόρμητη ἐκδήλωσι κ' ὁ συγκαταλημένος πόνος γιὰ ὅτι δὲν μποροῦν νὰ γνωρίσουν, ἐνῶ ἄλλοι νάνοι στὴ

ψυχῆ, μπροστὰ σ' αὐτοὺς, με τόση εὐκολία ἀπολαμβάνουν τὸ πᾶνω πού πολλὰ φορὲς σταματᾷ στὸ ἦσυχο, στὸ εὐγενικό καὶ τὸ ἀγνὸ παράπονο. Εἶναι τὸ αἰῶνι δῶγμα γιὰ τις προηγμένες ψυχές πού ἢ ἐκφρασι τοῦ ὠραίου τις ἀγγίζει, τις πλημμυρίζει πολλὰς φορὲς στὴν ἐσώτερη ὑφὴ τους, στὴν ὠραιότερη ἐκδήλωσή του. Κι' ἢ ἐπιτυχία πού ἐντονη καὶ βαθειὰ γνωρίζουν εἶναι σὰν τὸ φωτισμένο χαμόγελο τῆς μητέρας πού σφίγγει μ' ἔξαλλη ἀγάπη κ' ἀνείπωτη στοργὴ στὴν ἀγαπίη τῆς τὸ πονεμένο τῆς παιδί, πού νοιώθει τὸ ἀγγελικό καὶ θεῖο ἀναβάπτισμα στὸ γλυκὸ καὶ παρήγορο τῆς μάννας φιλή, πού τοῦ χαϊδεύει τὰ θλιμμένα του καὶ δακρυσμένα μάτια.

ΠΑΝ. ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ

Η ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ

Ι. Λυγίζου : «Ἐκθεσι ἀρχιτεκτονικῶν Σχεδίων».

Ἐἶχα τὴ μεγαλύτερη περιέργεια νὰ ἐπισκευθῶ ἀπὸ τοὺς πρῶτους, τὴ μοναδικὴ ἴσως στὸ εἶδος τῆς, ἐκθεσι ἀρχιτεκτονικῶν σχεδίων τοῦ ἀρχιτέκτονος κ. Ι. Λυγίζου, στὸ «Ξενοδοχεῖο τῆς Ἀγγλίας». Τὴ χαρὰ καὶ τὴν αἰσθητικὴ ἀπόλαυσι πού αἰσθάνθηκα ὅταν βιῆθηκα μπροστὰ τῆς, ἦταν γὰρ πού σπάνια τὸ συναντᾷ κανεὶς στὴ ζωὴ του. Σειρὲς ἀπὸ σχέδια, φωτογραφίες καὶ μακέτες δείναν τὴν ἐντύπωσι τῆς δημιουργίας ἐνὸς τελειότερου συγχρονισμένου «ἐξωτερικοῦ» πολιτισμοῦ. Ἐκφράζαν τὸ πνεῦμα καὶ τὸν παλμὸ μιᾶς πυρρετώδους ἐποχῆς, ὅταν τὸ ἄλλοτε «γροφικὸ» καὶ ἀκατασθητὸ ἀρχον ὄπιστο, τὸ ἀντικαθιστᾷ σήμερα μιὰ πολυσοφοφὸς πολυκατοικία ἢ ἕνα εὐθύγραμμο κβιστικό δημόσιο κτήριο.

Ἡ σύγχρονος ἀρχιτεκτονικὴ κατόρθωσε νὰ διοφύγει ἀπὸ πολλὰ ἑλαττωματικά στάδια τῆς ροπολεμικῆς ἐποχῆς, νὰ ντυθεῖ τὸ ντύμα τῆς ἀπλότητος καὶ τοῦ κομποῦ καὶ νὰ συμβαδίσει με τις νέες βιοτικὲς καὶ κοινωνικὲς συνθήκες. Ἐφέφρασε σὲ μιὰ συγχρονισμένη προοπτικὴ τὴν ἀνησυχία καὶ τὴν ἀγωνία τοῦ μεταπολεμικοῦ ἀνθρώπου. Περιορίσε τις ἀνάγκες, διευκόλυνε τὴ διαμονὴ του καὶ τοῦ ἔδωσε ἕνα μέτρο μιᾶς αἰσθητικῆς ἐκφρασις μοντέρνας ἀρχιτεκτονικῆς.

Ὁ κ. Λυγίζου στὸ «ἀρχιτεκτονικὸ του πιστεῖω» διατυπώνει ὀρισμένες αἰσθητικὲς παρατηρήσεις, πού οἱ περισσότερες συγκεντρῶνουν πολὺ ἐνδιαφέρον. Θὰ μποροῦσε κανεὶς νὰ τις συζητήσῃ καὶ νὰ τοποθετήσῃ ἐτοι, πλάι στὸ θεωρητικό ἐπίπεδο τῆς ἀρχιτεκτονικῆς του καὶ τὴν δημιουργικὴ του προσπάθεια πού εἶναι τόσο ἀξία κ' ἐκτιμήσιμη. Ἐπειτα οἱ βασικὲς καὶ κύριες γραμμὲς πού χαρακτηρίζουν κ' ἐκφράζουν τὴν ἀρχιτεκτονικὴ ἀντίληψι τοῦ κ. Λυγίζου, θὰ ἔπρεπε νὰ ταξινομηθοῦν ἀπὸ εἰδικούς καὶ νὰ γίνῃ μιὰ ὀρθὴ κριτικὴ τοποθέτησι. Ἐμεῖς ἀδυνατοῦμε, γιὰ τὸν λόγο τῆς ἀναρροδιότητός μας. Ἐνα ὅμως θὰ προσοῦσαμε ἀδίσταχτα νὰ τονίσουμε, ὅτι οἱ αἰσθη-

τικὲς αὐτὲς ἀντιλήψεις τοῦ κ. Λυγίζου εἶναι εὐρουν ὄχι μονάχα θεωρητικὴ μὰ καὶ πρακτικὴ ἀπὴχησι στὸν συνεχῶς ἀξανόμενο οἰκοδομικό ὄργανο τῶν ἡμερῶν μας, ἢ ὄψη τῆς ἑλληνικῆς πολιτείας θὰ διαμορφῶντο καὶ πρὸ παντός θὰ προσαρμοῦτο με τὸ «τοπικὸ ἑλληνικό χρῶμα».

Θ. Ρ.

ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ

Φίλε κ. Ρηγορίδη,

Στὸ τελευταῖο φύλλο τοῦ περιοδικοῦ σας ὁ κ. Θρακιώτης ἀντικρούει τὴ γνώμη σύμφωνα με τὴν ὁποία ὁ Ἄνδρας Ἐμπειρικός εἶναι ὁ πρῶτος Ἑλληνας πού ἔγινε συρρεαλιστής.

Κι' πρῶτα ἀπ' ὅλα, γιὰ τὴ συρρεαλιστῆς καὶ ὄχι ὑπερρεαλιστῆς; Ὁ ὄρος: ρεαλισμός ἔχει, ὅπως τόσο ἄλλοι ὄροι, π.χ. σοσιαλισμός, φασισμός, σύμμανισμός, πολιτογραφηθεῖ στὴν ἑλληνικὴ καὶ λέμε ρεαλισμὸ καὶ ὄχι πραγματισμὸ γιὰ τὴ ἑλληνικὴ οἶσα χρησιμοποιεῖται ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τοῦ Charles Peirce γιὰ νὰ ἐκφράσῃ φιλοσοφικὴ ἔννοια ἐντελῶς καθορισμένη. Ἡ λέξη ρεαλισμός εἶναι πιά ἑλληνικὴ, ἀδιάφορο τοῦ ποῦ ἦταν ἢ καταγωγὴ τῆς. Ἀπὸ τὸ λεκτικὸ ὕλικὸ πού ἔχουμε σχηματίζονται καινούργιες λέξεις. Ἐτσι ὁ Apollinaire ἀπὸ τὴ γαλλικὴ λέξη réalisme σχημάτισε τὴν νέα γαλλικὴ λέξη surréalisme. Γιὰ νὰ τὴ μεταφράσουμε ἑλληνικὰ ἀπλοῦστατα θὰ μεταφράσουμε τὰ δύο συνθετικά, τὴν πρόθεσι sur με τὴν πρόθεσι ὑπέρ, καὶ τὸ ὄνομα réalisme με τὸν ἑλληνικό ὄρο ρεαλισμός. Ἡ λέξη ὑπερρεαλισμός γλωσσικὰ εἶναι διαιλότατη. Γιὰ τὸ λοιπὸν ἀφοῦ μποροῦμε νὰ λέμε ὑπερρεαλισμὸ νὰ λέμε συρρεαλισμὸ, δηλαδὴ ἀντὶ νὰ σχηματίσουμε μιὰ λέξη σύμφωνα με ἑλληνικούς γλωσσολογικούς κανόνες νὰ μιᾶσουμε μιὰ καινούργιη λέξη κ' ἢ αὐτὴ, τὴν ἀγνωστοι στὴν Ἑλληνικὴ πρόθεσι σύρ;

Μετὰ ἀπ' αὐτὴν τὴν παρένθεσι ἔρχομαι στὴν οὐσία:

Δὲν ἐπιθυμῶ νὰ περάσω γιὰ εἰδικὸς στὸ θέμα τῆς ἱστορίας τοῦ ὑπερρεαλισμοῦ οὔτε νὰ θεωρηθεῖ πὼς οἱ ἰδέες μου γι' οὐτὸν ἀποτελοῦν πιστὴ ἐκφρασι τῶν ἀπόψεων τοῦ θεωρητικοῦ του ἀρχηγοῦ Ἀντρέ Μπρετόν. Ἐπειδὴ ὅμως στὴ διαμόρφωσι τῆς σκέψης μου καὶ τὸν αἰσθημάτων μου ὄφειλω πολλὰ στὸν ὑπερρεαλισμὸ, θέλω ν' ἀποφύγω νὰ γίνονται παρεξηγήσεις, ἰδίως ὅταν νομίζω πὼς βλάπτουν τὴν ὑπόθεσι τοῦ ὑπερρεαλισμοῦ. Καὶ τὴ βλέπει κατὰ τὴν γνώμη μου ὅταν παρυσιάζονται στοὺς ἀναγνώστες γιὰ παράδειγμα ὑπερρεαλιστικὰ, ποτὲ δὲν θὰ ἤθελα ἀναγνώστης τῶν διυβάζοντάς τα νὰ πεῖ «ὡστε αὐτὸ εἶναι ὑπερρεαλισμός!» Ὅχι δὲν εἶναι ὑπερρεαλισμός-πρὸ πολὺ ἀπ' ὅτι τὰ πεντασέλλαβα δὲν

κατεγράψατο ή άλλα πλυσέλιδα βιβλία του κ. Παλαμά είναι ποίηση!

Ο υπερρεαλισμός κατόντησε να είναι ο άγνωστος «Χ» στην περιοχή της τέχνης. Ότι δεν ξέρουμε, ότι δεν καταλαβαίνουμε, υπερρεαλισμός σου λέει ο άλλος. Έτσι νομίζει ο ψευδοκριτικός πώς διαφωνεί και πώς εξασφαλίζει την ήσυχία του. Την εποχή της Παλαμικής δόξας νομίζανε οι νέοι πως άρχουσε να μοιοκαταληκτεί το «βιβάριους» με «ταρτάρους» για να γίνει ποίημα. Σήμερα νομίζουν πως δυ χτυπητές εικόνες κάνουν υπερρεαλιστικό ποίημα. Υπάρχει πρόοδος σ' αυτή την αντίληψη, αλλά δεν άρκει. Πρέπει κανείς πρωτόν δώσει διπλώματα υπερρεαλισμού στον εαυτόν του και στους άλλους να μάθει τί είναι υπερρεαλισμός. Πάντως δεν είναι τσίκαλετ που μπορεί να μαστείται ακατάπαυστα.

Σ' όσους δεν ξέρουν ξένες γλώσσες και θέλουν να μάθουν τί είναι υπερρεαλισμός συνιστώ να διαβάσουν την μελέτη του Μεντζέλου που δημοσιεύτηκε στα φύλλα 79 του «Λόγου» (1931). Αν και συνοπτικά εκφράζονται εκεί με μεγάλη σαφήνεια μερικά από τα βασικά γνωρίσματα του υπερρεαλισμού. Φυσικά όσοι θέλουν να κάνουν ειδική μελέτη του υπερρεαλισμού, ή εργασία του Μεντζέλου δεν τους επαρκεί, για τούτο εύχομαι να δημοσιευθούν όσον το δυνατόν ταχύτερα οι δύο περί υπερρεαλισμού διλέξεις που είχε κάνει προ δύο ετών ο Ανδρέας Έμπεϊρικός. Είμαι βέβαιος πως ένα βιβλίο για τον υπερρεαλισμό θα πληρούσε ένα μεγάλο κενό. Διάφορα συμπτώματα με πείσανε πως αν γινότανε μια υπερρεαλιστική κίνηση έδω, άρκετοί από τους νέους θα προσχωρούσαν.

Όσον άφορα κάτι άρθρα για τον υπερρεαλισμό που δημοσιεύθηκαν στην Καθημερινή, έχω γι' αυτές άρκετές επιφυλάξεις. Ο δημοσιογράφος που συνέλεξε το υλικό του βασίστηκε ίδιος άπάντα στο βιβλίο του Γκασκούν, το όποιον άν και είχε μεγάλη επιτυχία στην Άγγλία είναι άρκετά μέτριο. Μή ξεχνάμε πως είπαμε πέφτει υπερρεαλιστική κίνηση δεν υπήρχε στην Άγγλία, είναι μόνο τότε που κάτι άρχισε να γίνεται σ' αυτήν την κατεύθυνση, και ή άγγλική υπερρεαλιστική παραγωγή δεν φαίνεται ακόμα πολύ σπουδαία, είναι πάντως λιγότερο σημαντική από την υπερρεαλιστική κίνηση που υπάρχει στην Γιουγκοσλαβία, στην Τσεχοσλοβακία, στη Γαπωνία, στην Ισπανία, στο Βέλγιο, και στην Κούβα. Γι' αυτόδειξη του πόσο μέτριο είναι το βιβλίο του Γκασκούν άρκομαι να σημειώσω πως ο έκδοτης αναγκάσθηκε να άποσύρει την πρώτη έκδοση του βιβλίου αυτού λόγω ανακριβειών.

Είναι δύσκολο να γράφει ακόμα μια ιστορία του υπερρεαλισμού. Οι ζυμώσεις κ' οι καυγάδες που στην άρχή της παρουσιάζει κάθε ζωντανή κίνηση θολώνουν την άμύση και ο ιστορικός όταν δεν έχει την προοπτική του χρόνου μαιράια υπερβάλλει ή υποτιμά πρόσφατα και πράγματα. Για να γίνει γνωστός ο υπερρεαλισμός θα προτιμούσα

άφου έκδοθει ή μελέτη του Έμπεϊρικού να μεταφραστούν οι θεωρητικές μελέτες του Μπετόν και μερικά υπερρεαλιστικά βιβλία. Άλλά για να γίνει αυτή ή εργασία, θα πρέπει, έφ' όσον είναι χωρίς άκρια να έκδοθει υπερρεαλιστικό περιοδικό, να φιλοξενοούνται οι υπερρεαλιστές σ' άλλα φύλλα. Θα τού θεωρούσα εύτυχές έργο αν γινότανε έτσι ένα είδος καταμερισμού των έργων, κ' αν μεταφράσεις του Βαλερύ ή του Ζιντ—συγγραφείς που οι νέοι μπορούν χωρίς καμιά ζημία να άγνοήσουν—μας σεβηρίζοντο μόνον από τη «Νέα Έστία» του κ. Τσάτσου και τα «Νέα Γράμματα» του κ. Χάρη κ' αν υπερρεαλιστικά κείμενα δεν δημοσιεύτανε καθόλου σε περιοδικά αυ' ου του είδους.

Άλλά ο υπερρεαλισμός δεν είναι μόνο θεωρία, είναι και πράξη, και είναι άδύνατο να κατανοηθεί μόνο με μελέτες. Χωρίς πράξη δεν υπάρχει θεωρία. Είναι δυ όψεις της αυτής μονέδας. Χωρίς υπερρεαλιστική κίνηση δε μπορεί να υπάρχει υπερρεαλισμός ούτε σωστή εκτίμηση του καλλιτεχνικού παρελθόντος. Το 1933 σε κάποια διάλεξη μου τόνιζα την άνάγκη να στραφούμε στον υπερρεαλισμό, αλλά το συμπέρασμα αυτό στο όποιο είχα καταλήξει ήταν έξωτερικό, δηλαδή έγινε με ένα τρόπο που μου επέτρεπε βέβαια να εκτιμήσω θεωρητικά την σημασία των υπερρεαλιστικών καινοτομιών αλλά δεν άρκομαι για να μου δώσει τη χαρά που προκαλεί ή εκπλήξη δίχως την όποια ή τέχνη μένει γράμμα νεκρό. Την εκπλήξη αυτή μόνο ο υπερρεαλισμός μπορεί σήμερα να την δώσει πέρα, για τούτο μόνον ο υπερρεαλισμός κάνει έργα τέχνης, αλλά ή υπερρεαλιστική τέχνη θέλει και υπερρεαλιστική άμύση και κριτική, χροιάζεται υπερρεαλιστική κίνηση.

Ίσως τότε να φαίνεται καλύτερα γιατί τα ποιήματα του Ράντου δεν είναι υπερρεαλιστικά, και πόσο κακή υπηρεσία προσφέρουν στον υπερρεαλισμό όσοι ισχυρίζονται το αντίθετο. Βέβαια έργα που να συγγενεύουν με τον υπερρεαλισμό, έργα όπου θα βρούμε τη διακοπή του λογικού εισμού, πρην από τον υπερρεαλισμό, όπως και άλλοι, θα υπάρχουν και στα ελληνικά γράμματα. Ένας πρόδρομος του υπερρεαλισμού είναι, το είχε τονίσει κ' ο Μεντζέλος, ο Ντόρου με τη συλλογή του «Στου γλυτωμού το χάρι», ένα από τα σημαντικότερα ελληνικά μεταπολεμικά βιβλία, δεν είναι όμως καθαρά υπερρεαλιστικό γιατί μένει πολύ επηρεασμένο από μερικούς μεταπολεμικούς Άμερικανούς ποιητές κ' από τον Άπολλινέρο, αλλά πάντως ο Ντόρου καταφέρει, ίσως ο πρώτος στη μεταπολεμική Ελλάδα, να σώσει κάπως το συνειδητό εισμό και να το αντικαταστήσει με τον άσυνειδητο συνειρμό, που είναι το συγκεκοιμένο δεδομένο στην τέχνη.

Πλάι στο Ντόρου, όπως πολύ σωστά λέει ο Μεντζέλος, θα τοποθετήσουμε τον Σκαρίμπα και τον Ντόρου Ντορη που κ' οι δυο παρουσιάζουν στοιχεία που έχουν από υπερρεαλιστικής άπόψεως άρκετό ένδιαφέρον.

Άπό τους ποιητές που θεωρεί ο κ. Θρα-

κιάτης υπερρεαλιστές, και αυτό το είχε τονίσει ο Μεντζέλος, ο μόνος που βρίσκεται κοντά στον υπερρεαλισμό είναι ο Δρίβας. Ίσως μάλιστα ο Δρίβας να ήταν εκείνος που θα είχε λιγότερη δυσκολία απ' όλους να γίνει άληθινά υπερρεαλιστής αν μερικές καλλιτεχνικές προλήψεις της καθαρής τέχνης (ιγάπη της λιτότητας, της φόρμα) που ποιήματα και κριτικές δεχθούν πώς τον άπασχολούν, δεν τον πνίγανε και έμποδίζαν να ξεχειλίσει αυθόρμητα ή γλώσσα του άσυνειδητού του.

Άπό τους άλλους ποιητές που αναφέρει ο κ. Θρακιάτης, τον μόνο που ξέρω κάπως, το έργο είναι του κ. Σαραντάρη. Άλλ' αυτό είναι καθαρά ίμπρεσιονιστικό και πιστη άπόδοση μερικά ίταλων ποιητών, του Ungaretti ιδίως, και αυτός απέχει από τον υπερρεαλισμό όσο ή μέρα από τη νύχτα.

Ο Μεντζέλος ο ίδιος ήταν υπερρεαλιστής; Άσφαλώς όχι, νομίζω πως κατάλαβε πολλά από τον υπερρεαλισμό, αλλά και πως δεν ήταν υπερρεαλιστής ήταν ή γνώμη και του άνθρώπου που πρώτα τον έκαμε να γνωρίσει αυτήν την κίνηση, του Ρενέ Κρεβέλ. Άλλωστε αν δεν άπατιέμαι ο Μεντζέλος έτοιμάζε μετάρφραση έργου του Ζιντ, αυτό άρκει για να τον τοποθετήσει μακριά από τον υπερρεαλισμό. Έξ' άλλου δεν γνωρίζω κανένα άρθρο του Μεντζέλου, καμιά πράξη της ζωής του που μπορεί να έλκύσει το υπερρεαλιστικό ένδιαφέρον. Φαίνεται να ήταν, δεν τον γνώρισα, ένας καλός και συμπαθητικός άνθρωπος, αλλά μάλλον μέτριος. Μην τον υπερτιμούμαι έπειδή πρώτος έγραψε για τον υπερρεαλισμό και έπειδή δεν υπάρχει κία.

Πρώτο συνειδητό υπερρεαλιστικό έργο που παρουσιάστηκε στο ελληνικό κοινό ήταν ή «Υψικάμινος» του Ανδρέα Έμπεϊρικού. Κριτική αυτόν των κειμένων αυτόματης γραφής δεν προκειται να κάνω έδω, απλώς σημειώνω ότι όσες κριτικές του γενήκανε, τόσο οι δυσμενείς όσο κ' οι ευνοϊκές δεν έχουν καθόλου έννοήσει του ποιά θα ήταν το υπερρεαλιστικό κριτήριο της άναικειμενικής άξίας αυτόματης γραφής.

Μετά τον Έμπεϊρικό έχουμε τον Όδυσσέα Έλύτη που έγραψε ποιήματα που χωρίς συζητήση πρέπει να θεωρηθούν υπερρεαλιστικά. Στον Έλύτη χρωστούμε ωραιότητες μεταφράσεις ενός μεγάλου υπερρεαλιστή ποιητή του Έλεύα, που μαζί με τον Περετ και τον Τζαρά είναι ένας από τους τρεις μεγαλύτερους ποιητές της σύγχρονης Γαλλίας. Άλλά ο Έλύτης δυστυχώς δεν είναι υπερρεαλιστής, έννόησε έναν υπερρεαλιστή ποιητή που είχε λαμπρή επίδοση άπάντα του, του όποιου το ψευδώνυμο του μοιάζει πολύ με το δικό του ψευδώνυμο, αλλά ο ίδιος ο Έλύτης δεν δέχεται να θεωρηθεί υπερρεαλιστής και μερικά ποιήματα που δημοσίεψε τελευταία, ή μελέτη που δημοσίεψε για τον Έλεύα κ' ακόμη περισσότερο ή κριτική που έκαμε για τη ζωγραφική του Κανέλλη, άποδεικνύουν πως απέχει πάρα πολύ από το να βλέπει τον κόσμο της τέχνης με υπερρεαλιστική όρη.

Ζωγράφος υπερρεαλιστής δεν έχουμε, ο Σέρη κινεί ή έλιν, έχω καιρό να δω έργα του, πρὸς την άφηρημένη τέχνη. Ο Γκινα: έπίση, ο Κανέλλης πληνάζει στους σύγχρονους ούμνιστές και τους παντός είδους ψυχολόγους ζωγράφους, ο Γουναροπουλος θα μπορούσε να ήταν υπερρεαλιστής αν μάθαινε πρώτα να είναι ρεαλιστής, δηλαδή να συλλάβει μια πραγματικότητα, άλλ' αντί: απ' αυτό άπορεύει το ποιά μας, το αντίκειμεν: δεν υπερανοηίζεται στην εργασία του, έξ' αυτό άφύεται μόνο, δηλαδή βρίσκεται στους αντίποδες του υπερρεαλιστικού έργου. Ο Γουναροπουλος άντικαθιστά το όνειρό με το πτώμα του όνειρου, το ο ειρωδές.

Βέβαια ή Κανέλλης στη ζωγραφική, είναι Έλύτης στην ποίηση δεν αποκλείεται να γίνουν υπερρεαλιστές, αλλά γι' αυτό πρέπει να πάψουν πρώτα να είναι ποιητές και ζωγράφοι, να γίνουν πρώτα απ' όλα υπερρεαλιστές που ίσως θα ζωγραφίζουν και θα γράφουν. Η μορφή που παίρνει ή εκδήλωση της υπερρεαλιστικής διάθεσης είναι δευτερεύουσα ύπόθεση. Οι υπερρεαλιστές ζωγραφίζουν, γράφουν, αλλά ο υπερρεαλισμός είναι κάτι περισσότερο από γραφή και ζωγραφική, κάτι περισσότερο από τέχνη, μόνον όταν κανείς το νοιώσει αυτό μπορεί να είναι υπερρεαλιστής. Πάντως ξέρω πως από τη μέρι που πιστεύω πως ο υπερρεαλισμός είναι ή μόνη λύση ώ: την ήμερα που έγινε υπερρεαλιστής πέρασε άρκετός καιρός. Οι προλήψεις, οι προκαλήψεις, συνήθειες διανοητικές βαθύτατα ριζωμένες είναι επιστροφάματα πνευματικών άσφαθειών που για να τινάξουμε από πάνω μας πρέπει να συγκλονισθούμε όλοκληροί. Και ο συγκλονισμός δεν πρέπει γι' γίνει μια φορά αλλά να συνεχίζεται άδιάμεσα.

Άλλο μόνο στον άνθρωπο που δεν σγαίνεται!

ΝΙΚΟΣ ΚΑΛΑΜΑΡΗΣ

Μάρτη 1937

ΟΛΙΓΟΣΤΙΧΑ

Μαθαίνουμε με χαρά πως θα λειτουργήσει το καλοκαιρινό θέατρο του Παγκρατιού.

Συγκροτήθηκε θίασος από νέους ήθοποιούς με επικεφαλής τον καλό ήθοποιό Καρούσι. Θα συμπράξουν και άλλα έγκλητα στοιχεία που αποχώρησαν από το Βασιλικό Θέατρο. Η προσπάθεια του νέου συγκροτήματος θα συνεχίσει την παλιά καλή προσπάθεια των έων και του Λαϊκού Θεάτρου.

Ένας από τους σκοπούς του νέου θίασου είναι το άνετισμα νεοελληνικών έργων δίνοντας έτσι δυνατότητες να εμφανισθούν νέα θεατρικά ταλέντα.

Στις 23 Μαΐου στο θέατρο «Ηρώδειον» Νέας Φιλαδέλφειας θα δοθεί νέα διάλεξη του Συλλόγου «Φιλοσοφούν Νέων» με όμιλητή τον κ. Θάλη Ρητοροίδη και με θέμα «Γενικά και Άρχα της Φιλοσοφίας».

ΑΓΓΕΛΟΣ ΤΕΡΖΑΚΗΣ

Γεννήθηκε στο Ναύπλιο το 1907. Σπούδασε Νομικά. Έργα του: «Ο Ξεραμένο» (1925), «Φθινοπωρινή Συμφωνία» (1929), «Λεωφόρος» (1932), «Η Παρακμή των Σκληρών» (1933). Το Νεοελληνικό Μυθολόγημα (1934), «Η Μενεξεδένια Πολιτεία» 1937. Παιχτήρια πέρνοι στο Βασιλικό ό «Αυτοκράτωρ Μιχαήλ» και φέτος θα παιχτεί στην Κοτοπούλη η «Γαμήλιο Έυβατήριο». Έξέδωσε και τα περιοδικά «Πνοή» (1929) και «Λόγος» (1931).

«Ο κ. Άγγελος Τερζάκης είναι ένας πραγματικά καινούργιος άνθρωπος: ένας διανοούμενος με πλατύ και φωτισμένη ευρωπαϊκή μόρφωση. Στά δηγήματά του μας έδωσε το φόντο της ψυχολογικής στιγμής, της ψυχογραφίας, της σφυγμομέτρησης και σύλληψης της άνησυχίας της σύγχρονης ψυχής, μ' έναν έντονο άνθρωπισμό. Έδειξε μιάν ικανότητα στο να παρουσιάζεται ανανεωμένος, συγχιστής και δημιουργός πρωτότυπος, συγκεκριητικός, έσωτερικός κι' άλλος.»

«Ο πρώτος που τόλμησε να καταπιστεί μ' ένα αληθινό roman de meurs et d'analyse, τους «Δεσμώτες», ήταν ο κ. Άγγελος Τερζάκης. Μέσα σ' αυτό δίνει τον ταραχώδη σφυγμό της αγωνίας των ανθρώπων εκείνων της εποχής μας που ζήτησαν ν' άπελευθερωθούν από τις προλήψεις. Δεν παρέλειψε όμως ν' άντικρούσει με μιάν ένδεχόμενη θέση τα ποικίλλα ψυχαναλυτικά και κοινωνιολογικά προβλήματα του καιρού μας. Έτσι στους «Δεσμώτες» εξετάζει το πρόβλημα του άντεταρμινισμού και προεκτείνει την κριτικιστική του φιλοσοφική θεώρηση στην «Παρακμή των Σκληρών» με το πρόβλημα της κλινονομικότητας.»

Και δω άκριβώς διαφαίνεται η τελική του στανταλική άπομάκρυνση, όπου την άρχη της τη χρεωστά στο Ντοστογιέφσκυ, και η στροφή σ' ένα νεοελληνικό κλασικισμό, άνακαινισμένο και υγιέστερο. Ωστόσο περιφέρεται, μ' άρκετες επιφυλάξεις την ώρα της δημιουργίας του, στα στενά όρια ένός έντελεκτουαλισμού.

Στο θέατρο άναμφισβήτητα θα σταθεί ό καλλίτερος νέος μεταπολεμικός συγγραφέας. «Ο «Αυτοκράτωρ Μιχαήλ» έδωσε πλούσια κι' άριστοτεχνικά δείγματα της σκηνηκής του οικονομίας, του στρωτού και χορογού διαλόγου, της θεατρικής δράσης και της δημιουργίας τύπων και άτμοσφαιρας.»

ΝΤΙΜΗΣ ΑΠΟΣΤΟΛΟΠΟΥΛΟΣ

Γεννήθηκε στην Αθήνα. Παρηκολούθησε Νομικά και κατόπιν φιλολογία. Διετέλεσε άρχιουρακτής της έφημ. «Εξέλιος» κατά το 1928-29. Βιβλία του (όλα εκδόσεις Βασιλείου): «Ο Κύκλος των Στοιχοσμών» (1932), «Διερφές της Πολιτείας» (1933). Τυπώνεται: «Όπώ μεταφυσικά κεφάλαια».

Γράφω τούτες τις λίγες γραμμές, ένω τυπώνεται το τρίτο — το συνθετικό — βιβλίο του κ. Ντ. Άλοστολοπούλου και - φυσικά πριν να το διαβάσω. Και λοιπόν, πώς να την όνομάσω την προηγούμενη εργασία του - τα δυό μικρά τομείδια, τ' άποσπασματικά του τρίτου έργου; Να την πώ «φιλοσοφική»; ίσως να είναι πολύ. Να την πώ «φιλολογική»; Τούτο πάλι είναι λίγο. Να την πώ «φιλολογία»; «Όχι, του.ο είναι όρισμένως άδικο.»

Φαίνεται, ναι, κ' η «φιλολογία» κάπου - κάπου στις κρίσεις του νεαρώτατου διανοούμενου: είναι μέσα στη μέθοδο των συνδυασμών και των άνασυνδυασμών των συλλογιστικών στοιχείων, μάγισσα του μηχανισμού που άνοίγει κάπου κάπου εμπρός του το άσπρο του περιού... «Όμως από τώρα στάθηκε τόσο σφοδρός, που βίαια έξέφυγε και το δεύτερό του προάντων βιβλίο το μαρτυρεί... Έτσι, άπομένει άδολος ό φιλέρνος στοχασμός, ντυμένος λογοτεχνικό - λογοτεχνικότατο φόρεμα.»

Πολλούς συνομηλικούς του κ. Ντ. Άποστολοπούλου - ίσως όλους - τους «συνεπαίρει» ή φιλόσοφος μανία» του. Μόνος που κανείς άλλος δεν «πειά στην ήφαιστεια φωτιά τα χρόνια του και τα χαριά του», και μάλιστα τόσο άθόρυβα, εύγενικά - κι' άμετάκλητα. Γι' αυτό, θαρρώ πως η φυσιογνωμία του τόσο του διανοούμενου, όσο και του ανθρώπου (ή άπειρα συμπαθητική και κάπως ιδανική), είναι ξεχωριστή μέσα στη γενεά του.

Διάγνεια κλασική και καθόλου ψυχρή, στί νοήματα, καλόπιστη εικονικότητα στη διατύπωση, επιγραμματικότητα στο λόγο - με δίχω; της επιγραμματικότητας τ' άγκάθια μετριοφρονες και λιτότιτες άποχωρήσεις εκεί όπου η πρωτοτυπία έχει από άλλους εξαντληθή κάποιον άρωμα πνευματικής καθαριότητας που πνέει πάνω σ' όλα αυτά είναι τα χαρίσματα του κ. Άποστολοπούλου. Η φιλοσοφία γραμμένη όχι με εύθεια, ούτε τεθλασμένη, μά με καμπύλες... καμπύλες έράσιμες και διαλλακτικές.

ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ

«Η καθυστέρηση του περιοδικού μας θα εξακολουθήσει να ύφίσταται μέχρι του πέμπτου τεύχους, το αφιερωμένο στον Ύπερρεαλισμό. Άς μας συγχωρούν για την άνωμαλία αυτή οι άναγνώστες μας.»

Γ. Σακιά, Κάροστο Σας εύχαριστούμε θερμά. Το διήγημά σας άρκετά καλό, λυπούμεθα μόνο που άδυνατούμε να το δημοσιεύσουμε. Η ύποστήριξή σας συγκινητική. Γ. Στοιχνινίδην, Καβάλλα. Σας εύχαριστούμε δλόθερμα για την μεγάλη σας αυτή προθυμία. Οι «συρρεαλιστικοί» στίχοι σας είναι πολύ συμπαθητικοί. Χαρήκαμε ιδιαίτερος που άρχισατε να κατανοείτε τη μεγάλη σημασία της μοντέρνας αυτής ποιήσεως. Όσο για την άπορία σας είναι ενόητο πως οι βιβλιοκρισίες γράφονται από τον κ. Ρητορίδη. Κ. Κωτσικάλλην, Εδουτανία. Φύλλα σας στέλνουμε. Σας γράφουμε ιδιαίτερος. Βασ. Μπερδέσην, Πειραιά. Το ποιήμά σας καλό. Δεν του λείπουν βέβαια οι άελείες. Μαρτυρεί όμως ότι έχετε ταλέντο. Παναγ. Τσουτάκην, Πειραιά. Δυστυχώς δεν μας περισεύει χρόνος για να σας άπαντήσουμε ιδιαίτερος. Μπορείτε όμως να περάσετε μιά μέρα να σας δώμε γι' αυτό που μας γράφετε. Κ. Δραγκτάκην, Ένταυθα. Περιμένουμε νέα σας. Οι στίχοι σας είναι δημοσιεύσιμοι. Δ. Έλλη Παππά, Πειραιά. Περιμένουμε άκόμη τα χειρόγραφα. Γιατί δεν μας τα στείλατε; Κ. Στωλίγκην, Θεσνίκη. Δυστυχώς, φύλλα στέλνουμε μόνον στους συνδρομητές. Δεν σας άποκλείουμε όμως από του να γίνεται και σας συνδρομητής μας. Είναιτε άλλως; τε παλιός κι' άγαπητός φίλος. Περιμένουμε. Βίλλυ Τσκαγιάνην, Ένταυθα. Το ποιήμά σας πολύ άνώτερο από του γνωστού μας φίλου Σ. Μ. που εξέδωσε και τους στίχους του σε βιβλίο. Κάνετε ύπομνη και μελετάτε. Έλπίζουμε πολλά σε σας. Τάκην Γκροσιόπουλον, Πόρτο-Λάγω. Το βιβλίο θα σας σταλλεί. Μόλις εύκαιρήσουμε θα σας γράφουμε ιδιαίτερος. Πάυλον Φλώρον, Πατήσια. Διαφωνούμε μαζί σας δυστυχώς σε πολλά σημεία. Το συμφωνηκό κοντσέρτο του κ. Καλομοίρη είναι άλήθεια ότι είχε μιά σχετική επιτυχία. Στο έρχόμενο ό ειδικός συνεργάτης μας θα γράψει τις έντυπώσεις του. Άγη Παλμών, Πειραιά. Τα βιβλία σας άπεστάλησαν. Γνωρίσατέ μας την λήψη τους. Μάριο Πρεστρώ, Ένταυθα. Όπως ξαίρετε τον κ. Ψάλλα τον έκτιμούμε άπεριόριστα. Έμεις θα χαιρετήσουμε την επανεκλογή του ως Προέδρου του Ηνελληνίου Μουσικού Συλλόγου. Ξένη περιοδικά μας έρχονται του Βελγίου, Σόφιας, Άλεξάνδρειας, Λονδίνου, Σικάγου και Παρισίων. Περάστε από τα γραφεία μας να σας δώσουμε αυτά που μας ζητάτε.

Μάριο Πρεστρώ, Γ. Σακιά, Ίφιγένεια Καρβούνη, Τότη Στεφανίδη, Φραγγίσκα Δρογγίτου, Βασ. Γιαπαλάκη, Ρίτς Χριστοπούλου, Λιλη Γεωργιάδου, Ίου-λία Βούρβρη, Νίνα Γκρινιαύτσου, Έλλη Βαρυδαξόγλου, Ντέπη Κοντούζογλου, Γρηγόριο Σχζόπουλο, Πάυλο Φλώρο, Άφροδίτη Βασιλειάδου, Γεράσιμο Κοκκίνη, Χρ. Μαδινό, Γ. Παπαδόπουλο, Πάτη Φιντικλή, Μιχαήλ Δόσιου, Λεωνίδα Γεωργιάδη, Ίωάν. Ίορδανίδη, Θάνο Μπουρλο, Μάκη Μπενετάντο, Έρακλή Μάλ-λωση, Μάρια Παπανικολάου, Στέλλα Πασχάλιδου, Στέλλα Χριστοπούλου, Στέφανο Χιωτάκη, Άθανάσιο Δράνια, Έλλη Βεργοπούλου, Έλένη Βοϊκλή, Μίμη Μενδρινό: Οι συνδρομαί σας έλήφθησαν. Σας εύχαριστούμε.

«Ν. Φ.»

ΤΥΠΩΝΕΤΑΙ Ο ΠΡΩΤΟΣ ΤΟΜΟΣ

ΝΤΙΜΗ ΑΠΟΣΤΟΛΟΠΟΥΛΟΥ

ΣΧΕΔΙΑΣΜΑ
ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ

(Τόμοι τρεις)

Έκδοτικός οίκος Μ. Βασιλείου
Αθήναι, Σταδίου 48

ΠΡΟΣΕΧΩΣ

ΑΝΔΡΕΑ ΕΜΠΕΡΙΚΟΥ

ΕΝΔΟΧΩΡΑ

(Ποιήματα)

ΑΘΗΝΑ

1937

ΕΘΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΙΔΡΥΘΕΙΣΑ ΤΩ 1841

Κεφάλαια Μετ. και Ἀποθεματικά Δρχ. 1.205.000.000
Καταθέσεις τῆς 31 Δεβρίου 1935 » 9.959.000.000

ΚΕΝΤΡΙΚΟΝ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΥΠΟΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΠΡΑΚΤΟΡΕΙΑ ΕΙΣ ΟΛΗΝ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ
ΥΠΟΚ/ΜΑΤΑ ΚΑΙ ΠΡΑΚΤΟΡΕΙΑ ΕΝ ΑΙΓΥΠΤΩ
Κάϊρον, Ἀλεξάνδρεια, Ζαγαζίκ
ΑΝΤΑΠΟΚΡΙΤΑΙ ΕΙΣ ΟΛΑΣ ΤΑΣ ΧΩΡΑΣ ΤΟΥ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΥ

Ἡ Ἐθνικὴ Τράπεζα τῆς Ἑλλάδος
ἐκτελεῖ πάσης φύσεως τραπεζικὰς ἐργασίας εἰς τὸ ἐσωτερικὸν
καὶ ἐξωτερικὸν ὑπὸ ἐξαιρετικῶς συμφέροντος ὄρους

Δέχεται καταθέσεις

(εἰς πρώτην ζήτησιν, ἐπὶ προθεσίμῃ καὶ ταμειυτηρίου εἰς δραχ-
μὰς καὶ ξένα νομίσματα μὲ λίαν εὐνοϊκὰ ἐπιτόκια)

HELLENIC BANK TRUST COMPANY

NEW-YORK, 51 MAIDEN LANE

Ἰδρυθεῖσα ὑπὸ τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς τῆς Ἑλλάδος συμφώνως
μὲ τοὺς νόμους τῆς Πολιτείας τῆς Νέας Ὑόρκης, πρὸς ἐξυπη-
ρέτησιν τῶν ἐν Ἀμερικῇ Ἑλλήνων

Κεφάλαια ὀλοσχερῶς καταβεβλημένα Δολλ. 1.500.000